

Vilniaus pedagoginis universitetas
Pradinio ugdymo katedra

Respublikinė konferencija

**PRADINĖS MOKYKLOS
MOKYTOJŲ RENGIMAS**

Mokslo darbai

Pranešimai

Vilnius, 1999 lapkričio 3 d.

Vilnius, 1999

UDK 371.1(474.5)(06)
Pr-07

Redakcinė kolegija:

Pirmininkė

Antanina Grabauskienė doc. dr., Vilniaus pedagoginis universitetas

Pavaduotoja

Anelė Tamulaitienė doc., dr., Vilniaus pedagoginis universitetas

Nariai:

Vanda Aramavičiūtė prof. habil. dr., Vilniaus universitetas

Magdalena Karčiauskienė prof. habil. dr.,

Vilniaus pedagoginio universiteto garbės profesorė

Marija Barkauskaitė doc. dr., Vilniaus pedagoginis universitetas

Vida Plentaitė doc. dr., Vilniaus pedagoginis universitetas

Vytautas Kuklys doc. dr., Vilniaus pedagoginis universitetas

Sudarė: Anelė Tamulaitienė

Straipsnių kalba netaisyta. Už klaidas atsako autoriai.

TURINYS

I. MOKSLO DARBAI	5
LIETUVOS PRADŽIOS MOKYKLŲ MOKYTOJŲ RENGIMO SISTEMOS STRUKTŪRA IR RAIDOS TENDENCIJOS 1918 - 1935 METAIS	
AUŠRA ŽEMGULIENĖ	5
TARPUKARIO LIETUVOS MOKYTOJŲ SEMINARIJŲ STEIGIMO IR VEIKLOS CHARAKTERISTIKOS	
SAULIUS KAUBRYS	16
I-II KURSO PRADINIO UGDYMO SPECIALYBĖS STUDENTŲ RAŠTINGUMAS	
ELENA MARCELIONIENĖ, VIDA PLENTAITĖ	23
PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJAS KAIP AUKLĖTOJAS	
ANTANINA GRABAUSKIENĖ	29
APIE PRADINIO UGDYMO SPECIALYBĖS STUDENTŲ BALTIJOS KELIO SAMPRATĄ	
BRONISLAVA RIMKEVIČIENĖ	34
LIAUDIES PEDAGOGIKOS ŽINIŲ REIŠMĖ MOKYTOJO SAVIRAIŠKAI	
MONIKA LAZAUSKIENĖ	37
PROJEKTINIS DARBAS SU STUDENTAIS UGDANT ETNINĘ KULTŪRĄ	
IRENA ČEPIENĖ	41
BŪSIMŲJŲ PEDAGOGŲ RENGIMAS MOKYTI MOKSLEIVIUS BENDRADARBIAUTI	
LIUDA RUPŠIENĖ	45
MOKSLEIVIŲ PILIETINIS UGDYMAS TAUTINIŲ BENDRIJŲ PRADINĖJE MOKYKLOJE IR MOKYTOJŲ RENGIMAS	
NATALIJA MISĖKIENĖ, ANELĖ TAMULAITIENĖ	52
PRADINĖS MOKYKLOS MOKSLEIVIŲ GAMTAMOKSLINIŲ ŽINIŲ IR GEBĖJIMŲ TYRIMAS	
ASTA JURAVIČIŪTĖ	59

II. PRANEŠIMAI	64
PRADŽIOS MOKYKLOS PELESOJE DARBO YPATUMAI BIRUTĖ BIGAILIENĖ	64
JUDRIEJI ŽAIDIMAI PARENGIAMOJOJE KŪNO KULTŪROS PAMOKOS DALYJE KAIP METODINĖ PROBLEMA VYTAUTAS KUKLYS	65

I. MOKSLO DARBAI

LIETUVOS PRADŽIOS MOKYKLŲ MOKYTOJŲ RENGIMO SISTEMOS STRUKTŪRA IR RAIDOS TENDENCIJOS 1918 – 1935 METAIS

AUŠRA ŽEMGULIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

THE STRUCTURE AND TENDENCY IN TRAINING SYSTEM OF LITHUANIAN PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN 1918-1955

Problems of teachers training and improvement of their professional skills turn out to be especially important during implementation of education system reforms. Exploring historical experience of primary school in independent Lithuania (1918 – 1940) investigation of teachers training system formation acquires theoretical topicality.

The article reviews training structure of elementary school teachers in Lithuania between the two World Wars and the main teaching programmes up to 1935, i.e. the time, when primary school teachers were started to be trained at higher education institutions. The article presents material from Lithuanian Education Ministry documents, documents of teachers training institutions, their analysis and generalization.

Notional words: Primary School, teacher

Įvadas

Mokytojų pasirengimas įgyvendinti vienus ar kitus visuomeninės kultūros subrandintus uždavinius ypatingai svarbus tampa vykdant švietimo reformas. Tyrinėjant 1918 – 1940 m. Lietuvos pradinės mokyklos istorinę patirtį, pabrėžiant jos reikšmę bendroje švietimo sistemos struktūroje, didžiulį teorinį aktualumą įgyja ir mokytojų problemos nagrinėjimas.

Tarpukario Lietuvos pradinio švietimo tyrinėtojai (Laužikas J., Karčiauskienė M., Kaubrys S.) moksliniuose darbuose bei atskiruose straipsniuose įvairiais aspektais paliečia ir mokytojų parengimą. Tačiau atskirai pradinės mokyklos mokytojų parengimo problema giliau netyrinėta ir yra reikalinga specialių studijų.

Straipsnio tikslas – apžvelgti pradžios mokyklos mokytojų rengimo sistemos struktūrą ir jos raidos tendencijas iki 1935 m., t. y. iki to laiko, kol subrendo ir buvo pradėtas įgyvendinti poreikis rengti pradžios mokyklos mokytojus aukštojoje mokykloje. Mokytojų rengimo tendencijos analizuojamos remiantis mokytojų rengimo įstaigų programomis.

Tyrimo objektas – pradžios mokyklos mokytojų rengimo įstaigos ir jų mokyimo programos 1918 – 1935 m.

Tyrimo metodas – šio laikotarpio Lietuvos švietimo ministerijos bei mokytojų rengimo įstaigų dokumentų analizė ir apibendrinimas.

Pirmieji nutarimai dėl pradžios mokyklų mokytojų rengimo nepriklausomoje Lietuvoje buvo priimti Vilniaus (1918 12 29 – 1919 01 01) ir Kauno (1919 04 24 – 1919 04 25) liaudies mokytojų konferencijose.

Vilniaus konferencijoje mokytojų ruošimo klausimais nuspręsta greitu laiku steigti mokytojų seminarijas ir didesniuose švietimo centruose organizuoti mokytojams bendrojo lavinimo bei pedagoginius kursus (9, p. 97-99).

Kauno konferencijoje pritaria J.Vokietaičio pasiūlymui steigti ketverių metų mokytojų seminarijas su dviem rengiamosiomis klasėmis (Švedijos pavyzdžiu). Kol mokytojų seminarijos nepradės duoti tinkamai parengtų mokytojų, nutarta įvairiose vietose organizuoti laikinus vienu metų kursus, kurie rengtų asmenis, turinčius ne mažesnę kaip 4 klasių aukštesniosios mokyklos (gimnazijos) išsilavinimą. Tai mokytojų padėjėjų rengimo kursai, kuriuos baigę, po 2 metų praktikos, išlaikę tam tikrus egzaminus, asmenys įgytų pradžios mokyklos mokytojo vardą (35, p. 99).

Kvalifikacijos kėlimo kursai

Kaip žinoma, nepriklausomos Lietuvos valsybės gyvavimo pradžioje mokytojų labai trūko, o jų kvalifikacija buvo dažnai labai žema. Mokytojų stygiui likviduoti bei jų kvalifikacijai kelti nuspręsta organizuoti aukštesniuosius ir žemesniuosius kursus vasaros atostogų metu.

Aukštesnieji kursai – skirti asmenims, turintiems jaunesniojo mokytojo teises, bet norintiems įgyti daugiau mokslo. Kursų mokymo programas sudarė lektorai, jų lankymas – neprivalomas.

Mokslas organizuotas 2 skyriais: a) bendroju – privalomu visiems klausytojams ir b) specialiuoju – pasirenkamam. Bendrajame skyriuje dėstoma: 1) lietuvių kalba ir 2) psichologija su pedagogika. Specialiajame skyriuje buvo galima pasirinkti šiuos dalykus: 1) lietuvių kalbą, 2) matematiką, 3) gamtą, 4) grafiką, 5) istoriją (17, p 111).

1919 metais aukštesnieji kursai veikė Kaune ir buvo aukšto lygio. Iš kursų apyskaitos matyti, kad juose dėstė J.Jablonskis, J.Vabalas-Gudaitis, A.Daniliaus-

kas, K.Šklėrius, J.Elisonas. Šiuos kursus lankė 243 sąrašiniai klausytojai, bet iš tikrųjų jų buvo daugiau (3, p. 69).

Iš Švietimo ministerijai pateiktų dėstytojų atskaitų ryškėja, kad daugelis klausytojų buvo silpnai pasirengę suprasti aukštame lygyje dėstomų disciplinų turinį. Pvz. mažai suprasdami psichologijos paskaitas, klausytojai tą nusiėpdavo arba “nuduodavo suprantą”, - teigė J.Vabalas-Gudaitis (8, p. 73). J.Jablonskis rašė, kad patikrinęs rašinius suprato, “jog rašytojai yra labai įvairūs ir turi, apskritai imant, labai mažai kalbos mokslo” (2, p. 75).

Tokie kursai, kviečiant įvairių sričių geriausius specialistus, buvo organizuojami ir ateityje keliant vidurinių mokyklų mokytojų kvalifikaciją.

Žemesnieji vasaros kursai buvo skirti jau mokytojaujantiems, bet dar neįgijusiems jaunesniojo mokytojo teisių asmenims, t.y. mokytojų padėėjams. Kursų lankymas privalomas visiems pakviestiems mokytojams.

Žemesniuose kursuose buvo dėstoma: 1) lietuvių kalba ir metodika, 2) aritmetika ir metodika, 3) pedagoginė psichologija, 4) gamta, 5) muzika, 6) praktika (17, p. 111).

Dėstomųjų dalykų programas žemesniuose vasaros kursuose sudarydavo kursų vadėjai, atsižvelgdami į klausytojų lygį bei turimus lektorius. Pvz. Vėžaičių apskrities pradedamųjų mokyklų instruktorius A.Vokietaitis Švietimo ministerijai rašė, kad jų apskrīčiai labai svarbūs yra žemesnieji kursai, nes iš 33 apskrities mokytojų, “tik 1 yra baigęs mokytojų seminariją, 4 – įgiję mokytojų teises ir mokytojavę prieš karą, kiti gi stojo prie mokytojavimo be specialio pedagoginio prisiruošimo, o žymi dalis ir be ganėtinio mokslo” (6, p. 17).

Vasaros žemesniųjų kursų programos buvo labai nevienodo lygio, dažnai priklausė nuo jų veikimo vietos, vedėjų ir lektorių išsilavinimo. Pvz. gerai Švietimo ministerijos vertinamų Šiaulių vasaros kursų vedėjas – J.Murka, Telšių kursų – A.Vokietaitis, teigiamai įvertintą pedagogiką Marijampolės kursuose dėstė P.Natkevičius.

Telšių vasaros kursų A.Vokietaičio sudaryta “Pedagoginės psichologijos” programa išsiskiria aukštu lygiu: detali, apima pagrindines tuometinio psichologijos ir pedagogikos mokslo žinias, akcentuoja pedagoginio pažinimo svarbą, suteikia žinių apie pedagoginį – psichologinį eksperimentą (5, p. 37-38). Sudarant programą, remtasi rusiška literatūra: 1) P.A.Sokolovo “Pedagogičeskaja psichologija”, 2) I.V.Skvorcovo “Zapiski po pedagogike”, 3) A.Lebedevo “Školnoje delo”.

Marijampolės kursuose P.Natkevičiaus parengta pedagogikos programa taip pat buvo sudaryta remiantis rusiška literatūra bei “Trumpu pedagogikos vadovėliu”. Turinys išplėstas žiniomis iš pedagogikos istorijos ir eksperimentinės pedagogikos.

Reikia pažymėti, kad Lietuvos mokslo draugijos leidiniai: “Trumpas paidago-

gikos vadovėlis” (1918) ir J.Murkos “Metodikos etiudai” (1919) - buvo pirmoji lietuvių mokytojų pedagoginė literatūra gimtąja kalba nepriklausomos valstybės gyvavimo pradžioje.

Buvo ir labai žemo lygio kursų. Pvz. Kėdainių 1919 m. vasaros kursų programa su A.Vireliūno pastabomis rodo, kad daugelio dalykų išeita buvo “per maža”, “maža”, “nepakankamai” (4, p. 1-2).

Vasaros kursus baigę asmenys, norintys įsigyti jaunesniojo mokytojo vardą, turėjo išlaikyti egzaminus vadovaujantis Švietimo ministerijos “Laikinąja programa pradedamosios mokyklos jaunesniojo mokytojo teisėms įgyti” (31, p. 27) ir “Laikinosiomis taisyklėmis jaunesniojo pradedamosios mokyklos mokytojo vardui įgyti (14, 13 – 14).

Taisyklių 6,7 paragrafai numatė, kad prie seminarijų veikiančios (Kauno “Saulės”, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių) egzaminų komisijos, galėjo duoti teisę laikyti sutrumpintus egzaminus tiems vasaros kursų klausytojams, kuriuos Pradžios mokslo departamentas, patikrinęs rašto darbus, atleisdavo nuo vienu ar kitu egzaminų laikymo.

1921m. balandžio 25 d. Pradedamųjų mokyklų Instruktorių ir Mokytojų seminarijų direktorių suvažiavimas svarstė vasaros kursų klausimus. 1920 m. ataskaitą pateikusi Švietimo ministerijos komisija, išsakė bendrą nuomonę, kad mokslas, eitas įvairiuose vietose, buvo nevienodas, “dargi tuose pat kursuose atskirų dalykų išeitasis kursas yra labai nevienodo gerumo” (20, p. 165).

Suvažiavime nutarta ateityje skirstyti kursų klausytojus į 2 kategorijas. Jaunesniojoje grupėje būtų mokomasi vadovaujantis metinių pedagoginių kursų programomis, o vyresniojoje – jaunesniojo mokytojo teisėms įgyti programa (arba dviejų seminarijų kursų). Jaunesniajai grupei numatyti 5 dalykai (pedagogika, leituvijų kalba ir metodika, aritmetika ir metodika, krašto mokslas, gamta) ir pedagoginė praktika. Vyresniajai – dalykus turėjo parinkti lektoriai (20, p. 175).

Kursų vertinimo klausimu suvažiavimas nusprendė, kad egzaminai daromi būtų tik tiems, kurie pareikš norą, tad vasarinių kursų lankymas nebesuteikė jokių teisių, o buvo tik kvalifikacijos kėlimo įstaiga.

1921 m. vasaros kursai veikė 10-tyje Lietuvos vietų, juos lankė iš viso 1164 asmenys (33, p. 502-503).

Pradinės mokyklos reforma skelbė, kad visas mokymo darbas turi būti paremtas psichologijos bei pedagogikos mokslo reikalavimais: būtų atsižvelgiama į vaiko fizinę ir psichinę brandą, būtų stiprus mokymo ryšys su gyvenimu. 1919 m. laikinojoje pradžios mokyklų programoje daug aplinkotyros dalykų: gimtinės mokslas, krašto mokslas, gamtos mokslas, geografija ir istorija (19, p. 20 – 22). Jus mokyti rekomenduojama darbo ir veiklos principais, tad didžiulė dalis tinkamai nepasirengusių mokytojų negalėjo dirbti taip, kaip reikalavo reformos kryptys.

1922 m. Pradžios mokslo departamentas kreipiasi į vasaros kursų vedėjus ir mokytojus, išsakydamas pageidavimą, kad darbas visuose kursuose vyktų prisilaukiant aplinkotyros ir praktinio įgyjamo mokslo naudingumo principų. Be kita ko, akcentuoja kursininkų savarankišką darbą, estetinį ir dorinį auklėjimą. “Nieku būdu nėra leistini tokie dalykai, kaip mokymasis iš vienu vadovėlių, nesinaudojant, kur galima, pačiais daiktais”, - rašyta kreipimesi (7, p. 61).

Mokytojų seminarijoms išleisus pirmąsias seminaristų laidas bei daliai mokytojų pasiruošus metiniuose pedagoginiuose kursuose, ilgainiui gerėjo mokytojų kokybinė sudėtis ir didėjo jų cenzui keliami reikalavimai.

1921 11 25 Švietimo ministro K.Bizausko nutarimas sugriežtinti cenzo įgijimo terminus davė pradžią visai eilei vėlesnių mokytojų cenzo įgijimo taisyklių ir terminų reguliavimui, nes dalis mokytojų vilkino ar nesugebėjo įgyti reikiamo cenzo (12, p. 40).

Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo metais svarbiausias buvo bendrasis mokytojų lavinimas, ypač lietuvių kalbos mokymas. Tą rodo didžiausias lietuvių kalbos valandų skaičius visose mokytojų rengimo įstaigose bei atskirų, specialiai kalbai mokyti kursų organizavimas. 1919 m. daug inteligentų, valdininkų ir mokytojų lankė privačius B.Masiulio lietuvių kalbos ir J.Jablonskio kursus Kaune, Panevėžio J.Balčikonio lietuvių kalbos kursas. 1920 m. prie Kauno “Saulės” seminarijos organizuoti “Eksperimentinės pedagogikos” kursai, kuriuos vedė J.Vabalas-Gudaitis (10, p. 406).

Ilgainiui kursai nuo bendrojo lavinimo orientuojasi į atskirų dalykų specialybinių, metodinį rengimą. Žymesni iš tokių: Kauno (1922) ir Šiaulių (1924) rankų darbų kursai, 1924 – 1928 m. Kauno ir Dotnuvos žemės ūkio kursai ir lipdybos, grafikos, įvairių dalykų metodikų, karinio parengimo kursai.

Taigi, didžiulę reikšmę mokytojų trūkumo sumažinimui turėję vasaros kursai, visą 1918 – 1940 m. laikotarpį išliko reikšmingomis, pradžioje daugiau bendrojo lavinimo, vėliau – atskirų dalykų kvalifikacijos kėlimo institucijomis.

Mokytojų rengimo kursai

Mokytojų padėjėjams rengti Švietimo ministerija 1919 09 19 patvirtino “Metiniams paradedamųjų mokyklų mokytojų kursams įstatus” (15, p. 28-29) ir pamokų lentelę. Kursai numatyti asmenims, turintiems ne mažesnę kaip 3 gimnazijos klasių išsilavinimą. Baigę kursus klausytojai gaudavo mokytojo padėjėjo vardą ir teisę dirbti mokykloje, po 2 metų praktikos, išlaikę egzaminus iš 2 seminarijos kursų, galėjo gauti jaunesniojo mokytojo vardą.

“Metinių kursų pradedamosios mokyklos mokytojams rengti programa” (32, p. 356-365) numatė mokyti šių dalykų: 1) tikybos, 2) lietuvių kalbos, 3) aritmeti-

kos, 4) zoologijos, 5) botanikos, 6) fizikos, 7) minerologijos, 8) chemijos, 9) geografijos, 10) istorijos, 11) dailės, 12) muzikos ir dainavimo, 14) gimnastikos, 15) psichologijos ir pedagogikos.

Pažymėtina tai, kad ši programa yra platesnė negu kitos mokytojų rengimo įstaigų programos: disciplinų turinys smulkiau detalizuotas, paskirstytas devyniems mokslo mėnesiams. Į pradžios mokykloje dėstomų dalykų programas įėjo žinios ir iš tų dalykų mokymo metodikų. Psichologijos ir pedagogikos programoje platesnių žinių pateikiama iš psichologijos, mažiau – iš logikos, bendrosios pedagogikos.

Nors mokymo programa buvo neblogai sudaryta, spaudoje ji kritikuota dėl per didelio dalykų skaičiaus, kurių per trumpą mokymosi laiką neįmanoma gerai išmokyti. Be to, pasigirdavo nuomonių, kad silpniau pasiruošusiems metinių pedagoginių kursų programa per sunki ir per plati (10, p. 405).

1918 – 1920 m. tokie metiniai kursai veikė 4 Lietuvos vietose, juose mokėsi 128 asmenys (29, p. 25).

1921 m. Švietimo ministerija paskelbia mokytojų kursams rengti taisykles, numatydama kursams ne mažesnę už 2 seminarijos kursų apimtį mokymo programą (11, p. 7).

1922 m. Švietimo ministerijos žinioje buvo 12 metinių kursų. Iki metų galo jų skaičius mažėjo, nes planuojama organizuoti jau dvimečius kursus.

Dvimečiai pedagoginiai kursai pradėti steigti paskelbus 1923 03 16 “Pradedamųjų mokyklų mokytojų kursų įstatymą” (21, p. 282 – 284), mokomasi juose buvo vadovaujantis 1922 m. patvirtinta mokytojų seminarijų programa (I – II kurso). Kursai skirti asmenims, baigusiems ne mažiau kaip 4 vidurinės mokyklos klases. Baigusieji kursus klausytojai po 2 metų praktikos gaudavo jaunesniojo mokytojo vardą. Tai reiškia, kad dvimečiai pedagoginiai kursai prilygo dviem mokytojų seminarijų kursams ir jų baigimas suteikdavo tas pačias teises, kaip ir 2 seminarijos kursams baigusiems.

1923 – 1924 m. pradžioje tokių kursų įsteigta 13-oje Lietuvos vietų (valstybinių ir organizacijų, ar savivaldybių laikomų, su valstybės pašalpa), 1924 01 01 duomenimis – juose buvo 446 mokiniai. (30, p. 1352) 1925 – 1926 m. tokiuose kursuose mokėsi 1111 asmenų (11, p. 8).

1925 06 23 Seimo priimtas “Pradžios mokyklų įstatymo pakeitimas” numatė, kad pradžios mokyklų mokytojais turėtų būti asmenys, turintys visą aukštesniosios mokyklos lygio bendrąjį ir specialųjį pedagoginį pasirengimą. Kol tokių mokytojų trūko, buvo leidžiama dirbti ir menkesnį išsilavinimą turintiems, bet jau 2-3 metus dirbantiems asmenims (23, p. 1034).

Šio įstatymo pagrindu dvimečiai pedagoginiai kursai, nuo 1927 metų rugpjūčio mėn. uždaryti, paliekant tik “Pochnios” draugijos, “Tarbut” draugijos ir Marjampolės metinius pedagoginius kursus.

Mokytojų seminarijos

Kokybiškiau ir sistemingiau pradinės mokyklos mokytojai buvo rengiami mokytojų seminarijose. Dar 1919 metais Švietimo ministerija patvirtina “Laikinuosius įstatus mokytojų seminarijoms” (1919 08 30) (13, p. 71-76), “Pamokų lentelę, parengtą 6 -klasėms mokytojų seminarijoms” (1919 09 09) (18, p. 31) ir “Programą rengiamosioms Mokytojų seminarijų klasėms 1919 - 1920 m.” (1919 10 04) (25, p. 29 - 30).

1918 - 1920 m. veikė 4 mokytojų seminarijos: Kauno “Saulės” draugijos (nuo 1918 10 15), Marijampolės (nuo 1919 10 08), Panevėžio (nuo 1919 07 01), Šiaulių (nuo 1920 01 15), kuriose bendrai buvo 172 mokiniai (29, p. 24).

Rengiamųjų klasių programa numatė dėstyti: 1) lietuvių kalbą, 2) vokiečių kalbą, 3) matematiką, 4) gamtos mokslą, 5) geografiją, 6) istoriją, 7) paišybą, 8) dailę, 9) dainavimą, 10) fizinius pratimus. Psichologijos ir pedagogikos numatyta pradėti mokytį nuo I-ojo kurso.

Didžiausias dėmesys, kaip ir kitose mokytojų rengimo įstaigose, buvo skiriamas bendrajam lavinimui ir lietuvių kalbos mokymui. Lietuvių kalbos programoje numatyta mokytį etimologijos ir sintaksės, taip pat skaitymo, rašymo, atpasakojimo, diktantų ir rašinių rašybos. Rekomenduoti vadovėliai: 1) Rygiškių Jono ir P.Kriaušaičio “Lietuvių kalbos gramatika”, 2) Rygiškių Jono “Sintaksė”, 3) “Vargo mokyklai” I-II dalys (25, p. 29-30).

Pirmaisiais gyvavimo metais mokytojų seminarijos taip pat galėjo naudotis švietimo draugijų “Saulės” ir “Ryto” seminarijų 1918 m. programomis (28, p. 261; 27, p. 264) bei jaunesniojo mokytojo teisėms įgyti programa (31, p. 27). Specialiajam ir metodiniam parengimui iš jų labiausiai pritaikyta buvo “Ryto” seminarijos programa. Kai kurios disciplinos seminarijose buvo rekomenduojama dėstyti pasinaudojant atitinkamų klasių aukštesniųjų mokyklų programomis (pvz. vokiečių kalbą, psichologiją).

Mokymo orientaciją daugiau į bendrąjį lavinimą pirmaisiais nepriklausomybės metais apšvendė labai nevienodas ir žemas stojančiųjų bendrasis pasirengimas. Tai įrodo ir tyrinėta archyvinė medžiaga. Pvz. Marijampolės mokytojų seminarijoje negalėjo įvykti 1919 09 20 planuoti stojamieji egzaminai dėl mažo stojančiųjų skaičiaus ir žemo jų pasirengimo (1, p. 44).

Daugiau dėmesio skiriant bendrajam lavinimui, nukentėdavo specialūs pedagoginis rengimas. Neatsitiktinai, tiek pedagoginėje spaudoje, tiek I -ame Mokytojų Kongrese 1920 m. kritikuotas per silpnas pedagoginis-metodinis seminaristų parengimas.

Pedagoginė visuomenė matė, kad mokytojai nepasirengę dirbti pagal plačią ir sudėtingą pradinės mokyklos laikinąją programą (1919), kad mokyklai orientuo-

jantis į darbo ir veiklos bei kraštotyrimo mokymosi principus, pedagogams ypač sunku buvo tada, kai reikėjo “mokyti iš paties darbo, o ne iš knygų” (34, p. 1).

Šios problemos gvildintos 1922 m. sausio 3-4 d. Mokytojų seminarijų direktorių suvažiavime, kurio išdavoje buvo apsvarstytas seminarijų mokymo turinys, patvirtintas naujas mokymo planas ir programos. (26, p. 456 – 497) Šie dokumentai rodo pastangas suderinti mokytojų rengimą su bendrais vykdomos švietimo reformos reikalavimais. Programų ugdymo turinyje daugiau atsispindėjo pradinės mokyklos ugdymo kryptys, didesnis dėmesys skiriamas pedagoginiam, metodiniam, praktiniam rengimui.

1922 m. Seminarijų programų turinys rodo didelę Vakarų Europos “naujų pedagoginių” idėjų įtaką: dalykų dėstymas jungiamas su tų dalykų metodikomis, įvedamos specialios rankų darbų, žemės ūkio disciplinos, rekomenduojama dirbti :”veiksmo” principais. Pasinaudojant didesnę patirtį turinčios švietimo draugijos “Saulės” seminarijos programomis, parengta (tikriau – perrašyta iš “Saulės” seminarijos) plati pedagoginių disciplinų programa, apimanti psichologiją, pedagogiką ir pedagogikos istoriją. Pedagogikos istorijos programoje be kitų, numatytos temos iš eksperimentinės pedagogikos, pedagogijos, XIX a. “naujųjų mokyklų” praktinės patirties (26, p. 488 – 489).

Stabilizuojantis šalies ekonominei bei socialinei-kultūrinei būklei, nuo 1922 metų susidaro realesnės galimybės pasirūpinti seminarijų intelektualinio lygio (primama vis daugiau aukštąjį mokslą baigusių dėstytojų) bei materialinės bazės pagerinimu (suteikiami žemės sklypai, įrengiami kabinetai, laboratorijos, plečiamos bibliotekos ir pavyzdinės mokyklos).

Per visus nepriklausomos Lietuvos gyvavimo metus mokytojų seminarijos parengė didžiausią skaičių pradinių klasių mokytojų. 1935 01 01 duomenimis, iš visų 4498 pradžios mokyklos mokytojų, - 1505 buvo baigę seminarijas, o 1639 – baigę seminarijų 2 krsus arba jiems tolygų dvimečių pedagoginių kursų mokslą (22, p. 164).

1925 m. Pradžios mokyklų įstatymo pakeitimas bei 1925 10 25 patvirtinta “Programa ketverių metų pradžios mokykloms” (24, p. 1039 – 1070) su nauja pamokų lentele, turėjo įtakos vis didesniam mokytojų rengimo reikalavimų kėlimui. Mokytojų seminarijų 1927 m., 1929 m. pamokų lentelių pokyčiai rodo didėjantį šių įstaigų panašėjimą į aukštesniąsias mokyklas, o 1931 metų “Mokytojų seminarijų įstatyme” – seminarija vadinama “specialine aukštesniąja mokykla”.

1929 m. Švietimo ministerijos aplinkraštis “Mokytojų seminarijų direktoriams” (16, p. 34) nurodė, kad “derinant Mokytojų seminarijų bendrojo lavinimo mokslo dalykų programas su aukštesniųjų mokyklų programomis” (16, p. 34), kai kurias seminarijų disciplinas (lietuvių kalbą, matematiką, fiziką, chemiją, kosmografiją) reikia dėstyti vadovaujantis patvirtintomis aukštesniųjų mokyklų 5-8 klasių programomis.

Šių posūkių teigiama pusė, kad kilo bendras būsimųjų mokytojų išprusimas. Bet specialinis pedagoginis rengimas vėl atsiliko nuo išaugusių pedagogikos mokslo reikalavimų ir mokyklos poreikių.

1928 – 1930 m., įvedus privalomą pradinį mokslą, pakilus bendrai švietimo būklei krašte, išauga reikalavimai pradinei mokyklai (nebesitenkinant 4 metų mokslu), kartu ir jos mokytojui.

Antrajame nepriklausomo Lietuvos gyvenimo dešimtmetyje kyla diskusijos dėl seminarijų darbo kokybės. Subręsta idėja iš esmės reformuoti visą Lietuvos švietimo sistemą ir rengti pradinės mokyklos mokytojus aukštojoje mokykloje. Šios idėjos atitiko tiek Vakarų Europos pedagogines tendencijas, tiek ir pasikeitusią Lietuvos ekonominę bei socialinę-kultūrinę padėtį.

Išvados

1. Kuriant Lietuvos (1918 – 1940) pradinės mokyklos mokytojų rengimo sistemą, priklausomai nuo krašto ekonominės, socialinės-kultūrinės padėties ir švietimo reformų poreikių, imtos steigti šios mokytojų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo įstaigos: a) mokytojų seminarijos, b) pedagoginiai kursai, c) vasaros mokytojų kursai.

2. Iki 1922 metų mokytojų rengimo sistema buvo kūrimosi etape, jos svarbiausi uždaviniai – panaikinti mokytojų trūkumą bei užtikrinti bent minimalų jų bendrąjį išsilavinimą. Dėmesys kreipiamas lietuvių kalbos ir pradinėje mokykloje dėstomų dalykų mokymui.

3. 1922 – 1935 m. mokytojų rengimo įstaigų augimo ir plėtimosi etapas. Mokytojų rengimas koncentruojamas seminarijose, pagal kurių I ir II kurso programas dirbo ir pedagoginiai kursai. Seminarijų programose atsispindi siekimas suderinti mokytojų rengimą su pradinės mokyklos ugdymo kryptimis bei bendraisiais švietimo reformos principais.

4. Išaugęs krašto ekonominis, socialinis-kultūrinis, kartu ir pedagoginis lygis, iškelia didesnius reikalavimus visai švietimo sistemai, tame tarpe ir pradinei mokyklai bei jos mokytojų parengimui. Subręsta ir 1935 m. pradedamas įgyvendinti poreikis rengti pradinės mokyklos mokytojus aukštojoje mokykloje.

Literatūra

1. A. Daniliausko raštas Švietimo ministerijai 1919 09 20 Nr. 1. LCVA, F 391, Ap. 3. B. 1851.
2. J. Jablonskio ataskaita apie 1919 m. vasaros kursus Kaune. LCVA, F. 391, Ap. 3, b. 1847.

3. Kauno aukštesniųjų vasaros kursų apyskaita. LCVA, F. 391, Ap. 3. b. 1947.
4. Kėdainių vasarinių mokytojų kursų 1919 m. išeitojo mokslo programa (su A.Vireliūno pastabomis). LCVA, F. 391. Ap. 3. B. 1951.
5. Pedagoginės psichologijos programos, išeitas Telšių žemesniuose vasaros kursuose. LCVA, F. 391. Ap. 3. b. 1957.
6. Švietimo ministerijos Vėžaičių apskrities pradedamųjų mokyklų instruktoriaus A.Vokietaičio raštas 1919 04 25 Nr. 227. LCVA, F. 391, Ap. 3, b. 1947.
7. Švietimo ministerijos, Pradžios mokslo departamento raštas 1922 04 21 Nr. 3218. LCVA, F. 391, Ap. 3, b. 2025.
8. Trumpos žinios apie psichologijos paskaitas vasaros mokytojų kursuose Kaune 1919 m. J.Vabalo-Gudaičio ataskaita. LCVA, F. 391, Ap. 3, b. 1947.
9. Apžvalga. Lietuvos mokykla, 1919, I-sąs.
10. Apžvalga. Lietuvos mokykla, 1919-1920, II-oji knyga.
11. Karčiauskienė M. Mokytojo problema Lietuvoje (1918 - 1940). Acta paedagogica Vilnensia, V.U., 1993.
12. Kaubrys S. Lietuvos pradinės mokyklos istorinė raida (1919 - 1940). V.U., 1992.
13. Laikinieji įstatai mokytojų seminarijoms. Švietimo darbas, 1920, Nr. 6-7.
14. Laikinosios taisyklės jaunesniojo pradedamosios mokyklos mokytojo vardui įgyti. Švietimo darbas, 1920. Nr. 3.
15. Metiniams pradedamųjų mokyklų kursams įstatai. Švietimo darbas, 1919, Nr. 1.
16. Mokytojų seminarijų direktoriams, 1929 11 29 Nr. 206. Švietimo darbas, 1929, nemokamas priedas, II dalis.
17. Mokytojų vasaros kursai. Lietuvos mokykla, 1919, I - sąs.
18. Pamokų lentelė parengta šešiaklasėms Mokytojų seminarijoms. Švietimo darbas, 1919, Nr.1.
19. Pradedamosios mokyklos programa. Švietimo darbas, 1919, Nr. 1.
20. Pradedamųjų mokyklų instruktorių ir Mokytojų seminarijų direktorių suvažiavimo (1921 04 25) posėdžio protokolas. Švietimo darbas, 1921, Nr. 5-6.
21. Pradedamųjų mokyklų mokytojų kursų įstatymas. Švietimo darbas, 1923, Nr. 3-4.
22. Pradžios mokyklos 1935 m. sausio 1 d. tautos mokykla, 1935, Nr. 7.
23. Pradžios mokyklų įstatymo pakeitimas. Švietimo darbas, 1925, Nr. 10.
24. Programa ketverių metų pradžios mokykloms. Švietimo darbas, 1925, Nr. 10.
25. Programos rengiamosioms Mokytojų seminarijų klasėms 1919 - 1920 m. projektas. Švietimo darbas, 1919, Nr. 1.
26. Programų Mokytojų seminarijoms projektas. Švietimo darbas, 1922, Nr. 3-6.

27. "Ryto" draugijos Mokytojų seminarijos programa. Lietuvos mokykla, 1918, Nr. 9-10.
28. "Saulės" draugijos Mokytojų seminarijos programa. Lietuvos mokykla, 1918, Nr. 9-10.
29. Švietimo ministerijos darbų apžvalga 1918-1920 m.. Švietimo darbas, 1920, Nr. 5.
30. Švietimo ministerijos įstaigų 1923 m. apyskaita. Švietimo darbas, 1925, Nr. 12.
31. Švietimo ministerijos laikinoji programa pradedamosios mokyklos jaunesniojo mokytojo teisėms įgyti. Švietimo darbas, 1919, Nr. 1.
32. Švietimo ministerijos patvirtinta metinių kursų pradedamosios mokyklos mokytojams rengti programa. Lietuvos mokykla, 1919-1920, II-oji knyga.
33. 1921 m. vasaros mokytojų kursų apyskaita. Švietimo darbas, 1922, Nr. 3-6.
34. Vireliūnas A. Vykdytas į gyvenimą pradedamųjų mokyklų programos. Švietimo darbas, 1920, Nr. 3.
35. Vokietaitis J. Mintys, besiriangiant steigti mokytojų seminarijas. Lietuvos mokykla, 1919, I-sąs.

TARPUKARIO LIETUVOS MOKYTOJŲ SEMINARIJŲ STEIGIMO IR VEIKLOS CHARAKTERISTIKOS

SAULIUS KAUBRYS

Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

SOME CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF TEACHER TRAINING SEMINARIES (1918 -1940)

During the process of the creation of the Republic of Lithuania and while setting up its educational system the training of teachers to the new educational system has become one of the most urgent goals. Already on April 25, 1919 it was pointed out at a conference of teachers that: ” to estimate the type of the teacher training seminary and courses it is necessary to pay attention to both similar institutions currently functioning in other countries and economic and financial situation in Lithuania”. Managing Director of the Primary education department J. Vokietaitis proposed to take over the Swedish type of the teacher training seminary. It is namely this type of the teacher training seminary that has been promoted by the “Provisional regulations of the Teacher training seminaries “ in 1919, and provided possibilities for the establishment of both state owned and private teacher training seminaries. However, an implementation of the process of a compulsory primary education and more active discussion on the reform of the educational system made one make the questions of the teacher training at the seminary more concrete. In 1931 there was adopted “The Law of the teacher training seminaries”. In the second half of the forties the discussion on the “Law” was renewed again. The final draft law was approved by the Cabinet of Ministers on February 6, 1940, but due to the changed circumstances it was too late to come in force.

In 1925 there were operating five teachers’ seminaries set up by the Ministry of Education and five seminaries established by public organizations. At the beginning of the forties the Ministry of Education resorted to radical measures and gave up the teacher seminaries. However, the practice of closing down the seminaries did not justify itself and gradually they were re-established again.

The change of the number of students in teachers’ seminaries was directly related with the change of the number of both schools and courses. Due to the lack of the archival material it is rather difficult to estimate the total number of those who have finished the seminaries. It should be noted that education at the teacher training seminaries was more within reach of the children of less well off parents, the more

so that at the initial stage of the development of the seminaries education was free of charge and grants were provided.

Šio darbo tikslas – aptarti esmingesnius mokytojų seminarijų raidos 1918-1940 m. momentus, išryškinti jų veiklos ypatybes bei aplinkybių klostymosi kontekstą.

Kuriantis Lietuvos Respublikai bei klostantis jos švietimo sistemai, vienu iš aktualiausių uždavinių tapo mokytojų kadrų rengimas. Pagrindine jų ruošimo kalve tapo palaiapsniui steigiamos mokytojų seminarijos. Vienu esminiu šių mokymosi įstaigų formavimosi ir klostymosi klausimu buvo jų struktūros ir juridinio statuso įtvirtinimo klausimas. Pvz., jau 1919 m. balandžio 25 d. mokytojų konferencijoje Kaune Pradžios departamento vedėjas J. Vokietaitis pabrėžė, kad: "mokytojų seminarijų ir kursų tipui nustatyti reikia atsižvelgti kaip į esamas kitų valstybių panašias įstaigas, taip į Lietuvos ekonominį ir finansinį stovį, taip į mokytojų personalą, taip į kandidatų sąstatą, bet labiausia į pradedamosios mokyklos tipą". Jis siūlė perimti Švedijos mokytojų seminarijos tipą (4 metų seminarija su 2 parengiamosiomis klasėmis). Būtent toks mokytojų seminarijų tipas ir buvo įtvirtintas 1919 m. "Laikinuose įstatuose mokytojų seminarijoms". Jie numatė, kad: "atsižvelgiant į juridinį steigėjų padėjimą ir laikymo šaltinius, mokytojų seminarijos esti vyriausybinės, visuomeninės ir privatinės". Pagal "Įstatus": "į jaunesniąją rengiamąją seminarijos klasę priimami be egzamino jaunikaiciai ir mergaitės, išėję ne mažiau, kaip dvi gimnazijos arba aukštesniosios pradedamosios mokyklos klases, į vyresniąją rengiamąją klasę – tris klases, į pirmąjį kursą – keturias klases arba baigę aukštesniąją pradedamąją mokyklą, kiti visi priimami iš egzamino". Įstatyme taip pat buvo apibrėžtos pedagogų tarybos, ūkio komiteto pareigos ir teisės bei apibūdinti kiti aktualūs mokytojų seminarijų tvarkymo klausimai.

Trečiojo dešimtmečio pabaigoje – ketvirtojo dešimtmečio pradžioje prasidėjęs privalomo pradinio mokymo įgyvendinimo procesas, suaktyvėję svarstymai dėl švietimo sistemos pertvarkymo, įvykę tam tikri mokytojų kokybinės sudėties pakitimai vėl vertė peržiūrėti mokytojų ruošimo seminarijose klausimą. Švietimo ministro K. Šakenio 1931 m. (tikslesnės datos nepavyko nustatyti – aut. pastaba) pranešime ministrui J. Tūbeliui buvo išdėstytas naujo mokytojų seminarijų įstatymo projektas, pažymint, kad jis mažai kuo skiriasi nuo "Laikiniųjų įstatų". Minėtam pranešime buvo pabrėžta, kad projekte, skirtingai nuo "Laikiniųjų įstatų", labiau esąs išryškintas mokymo pobūdis šioje institucijoje, išsamiau nusakyti valdžios ir privatinėjų mokytojų seminarijų skirtumai, tiksliau nustatyta pedagogų tarybos kompetencija ir kt. (1). Visi minėti pranešime aspektai iš dalies ir atsispindėjo 1931 m. priimtajame "Mokytojų seminarijų įstatyme". Jis įtvirtino 4 metų seminariją be rengiamųjų klasių, papildė mokymo programą žemės ūkio disciplinomis.

Skirtingai nei “Laikinieji įstatai”, jis nebeteikė jokių privilegijų baigusiems 2 seminarijos kursus išgyjant atitinkamą mokytojo ceną ir nustatė, kad tik baigę visą jos kursą, įgyja pradžios mokyklos mokytojo – praktikanto vardą, o po 2 metų praktikos, išlaikę Švietimo ministro nustatytus egzaminus-pradinės mokyklos mokytojo vardą.

Aptariamuoju laikotarpiu (1921 m.) būta ir pastangų priimti atskirą įstatymą, reglamentuojantį žydų mokytojų seminarijų statusą – Seime jis buvo diskutuojamas 2-jų skaitymų eigoje (2). Dėl neaiškių aplinkybių minėtasis projektas neišaugo į įstatymą.

4-jame dešimtmetyje mokytojų seminarijų statuso bei jų vaidmens rengiant pedagogų kadrus klausimas tampriai persipynė su mokytojų ruošimo institutuose galimybių svarstymais. 1934 m. gruodžio 11 d. Švietimo tarybos posėdyje buvo iškelti 3 pasiūlymai: palikti senąją mokytojų seminariją, palikti senąją, bet patobulintą seminariją, steigti mokytojų institutus. Po diskusijų tame pačiame posėdyje buvo nutarta, kad: ”pradinių mokyklų mokytojus turi ruošti mokytojų institutai, kuriuose mokslas tęstųsi 3 metus (6 semestrus)”. Švietimo tarybos 1934 m. gruodžio 27 d. posėdyje taip pat buvo nusistatyta steigti kol kas: ”vieną pedagoginį institutą”, į kurio kiekvieną kursą priimti iki 100 klausytojų (3). 1935 m. gegužės 22 d. buvo paskelbtas “Pedagoginių institutų įstatymas”.

4-jo dešimtmečio antroje pusėje diskusijos dėl mokytojų ruošimo seminarijose vėl atsinaujino. Švietimo ministerija parengė naują mokytojų seminarijų įstatymo projektą (archyvinės medžiagos analizė liudija buvus ne mažiau 3 jo variantus), kuris buvo patvirtintas Ministrų kabineto 1940 m. vasario 6 d. Greičiausiai, dėl permainingo laiko aplinkybių, šiam įstatymui nebuvo suteikta platesnė skleidimosi galimybė.

Tarpukaryje mokytojų seminarijų tinklo formavimo iniciatyva priklausė Švietimo ministerijai ir visuomeninėms organizacijoms (1918 m. buvo įsteigtos -1, 1919 m. -2, 1920 m. -1, 1921 m. -2, 1922 m. -1, 1923 m. -2, 1924 m. -1 seminarija). Pvz., Švietimo ministerijos pastangomis 1919m. mokytojų seminarijos pradėjo veikti Marijampolėje ir Panevėžyje, 1920 m. – Šiauliuose, 1922 m. - Telšiuose, 1923 m. - Tauragėje, prie kurių išlaikymo taip pat prisidėdavo ir vietinės savivaldybės. Greičiausiai neatsitiktinai Švietimo ministerija 1919 m. rugsėjo 25 d. aplinkraščiu kreipėsi į apskričių savivaldybes pagalbos steigiant mokytojų seminarijas, nes vyriausybė negalinti “duoti pakankamai lėšų”. Po šio kreipimosi Rokiškio apskrities komitetas paskyrė jų reikalams 2300 auksinų, Raseinių apskrities seimelis paskyrė 4000 auksinų Šiaulių seminarijai, o Ukmergės apskrities atstovų suvažiavimas nutarė asignuoti 10000 auksinų Panevėžio seminarijai (4). Reikėtų išskirti kai kada pasireikšusių ir vietinių gyventojų iniciatyvą paremiant šių institucijų kūrimą ir išlaikymą. Pvz., 1919 m. lapkričio 12 d. Pakuonyje (Kauno aps.) vykusia-

me visuotiniame gyventojų susirinkime buvo nutarta mokėti: ” nuo kiekvieno žemės margo po 4 skatikus mokytojų seminarijos naudai” (iš viso buvo tikimasi surinkti apie 800 auksinų) (5).

1918 m. Kaune pradėjo veikti “Saulės” draugijos mokytojų seminarija, 1921 m. (reorganizavus “Vaikelio Jėzaus” draugijos katechečių ir apologetikų kursus) - Vincento a’Paulio draugijos seminarija Kaune, 1923 m. - Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos įsteigtoji seminarija Kėdainiuose, 1924 m. - Lietuvos mokytojų katalikų sąjungos įkurtoji Simono Daukanto seminarija. Mokytojai žydų mokykloms buvo pradėti rengti 1921 m. Kaune “Ceirei Izrael” organizacijos įsteigtoje “Javne” mokytojų seminarijoje. Visuomeninių organizacijų išlaikomoms seminarijoms didžiausią finansinę paramą teikė Švietimo ministerija. Pvz., 1921 m. Švietimo ministerija Kauno “Saulės” seminarijai skyrė 438925 auksinus, o “Saulės” draugijos Centro valdyba jos išlaikymui išleido tik 76288 auksinus (6).

1925 m. Lietuvoje jau veikė 5 Švietimo ministerijos ir 5 visuomeninių organizacijų įkurtosios mokytojų seminarijos. Tačiau nuo 3-čiojo dešimtmečio antrosios pusės šių įstaigų tinklas pradėjo siaurėti. Viena pirmųjų buvo uždaryta Lietuvos profesinės mokytojų sąjungos išlaikoma mokytojų seminarija Kėdainiuose (1927 m.). Paradoksalu, kad dargi 1922 m. spalio 12 d. švietimo ministro P. Juodakio pranešime Ministrui pirmininkui dėl papildomos mokytojų seminarijos įkūrimo buvo teigiama, kad: ”šiam reikalui savo padėjimi ir mokomojo personalo koncentravimui labai atitinka Kėdainių dvaras, kuris Švietimo ministerijos yra nužiūrėtas”. Čia taip pat buvo prašoma minėtą klausimą apsvarstyti Ministrų kabinete bei pavesti Švietimo ministerijai Kėdainių dvaro rūmus, reikalingus trobesius, daržą, sodą, o Lietuvos mokytojų profesinei sąjungai, kuriai šis dvaras tuo metu buvo išnuomotas, duoti kitą (7).

Didžiausi pakitimai mokytojų seminarijų tinkle įvyko 4-jo dešimtmečio viduryje - 1934/1935 m. m. dar veikė 7 seminarijos, o 1936/1937 m. m. - tik 2. Švietimo ministerija 1933/1934 m. m. likvidavo seminarijų pirmuosius kursus, o nuo 1934/1935 m. m. - antruosius kursus. Tiktai Tauragės mokytojų seminarijai buvo leista nuo 1934/1935 m. m. pradžios vėl atidaryti pirmąjį kursą. Išskirtinis Tauragės mokytojų seminarijos veiklos tęstinumo faktas įrodymų greičiausiai surastų mokyklos vykdomo užsakymo specifikoje - čia mokėsi nemaža dalis klausytojų iš Klaipėdos krašto (pvz., 1935 m. sausio 1 d. joje mokėsi 32 klaipėdiškiai, kas sudarė 34,8 procento visų besimokančiųjų) (8).

Turint galvoje palaipsniškai beatsistatančio seminarijų tinklo faktą (1937/1938 m. m. jau veikė 3 seminarijos, 1939/1940 m. m. - 5) darytina prielaida, kad jų ankstesnioji uždarymo praktika nepasitvirtino. Greičiausiai buvo suvokta, kad susiklosčiusios mokytojų ruošimo tradicijos laužymas yra neracionalus (atsižvelgiant tiek į jos puoselėjimo sąnaudas, tiek ir jos rezultata), kad 1935m. įkurtasis

Klaipėdoje Pedagoginis institutas yra ne kompensuojanti (uždarius seminarijas) mokytojų rengimo institucija, o gretutinė.

Mokytojų seminarijų moksleivių skaičiaus kitimas buvo tiesiogiai susijęs su pačių mokyklų bei atskirų jų kursų skaičiaus augimu ar mažėjimu. Pvz., pradiniam seminarijų steigimo laikotarpyje susikūrusios mokytojų rengimo įstaigos būdavo nepilnos struktūros ir tik per keletą metų įsteigdavo visus kursus. Tuo greičiausiai paaiškintinas ir staigus bendrojo seminaristų skaičiaus išaugimas iki 1925 m. Atvirkštinė tendencija buvo stebima 4-jo dešimtmečio viduryje, ryškėjant seminarijų pertvarkos procesui. Tenka pastebėti, kad 1932 m. birželio 11-12 d. Lietuvių tautininkų sąjungos visuotinio skyrių atstovų suvažiavime buvo išreikštas pageidavimas: "Suvaržyti moterims įsigyti specialybę, kad vėliau nereikėtų atleidinėti iš vietų. Pav., mokytojų seminarijose moterų daugiau, negu vyrų. Priimti daugiau vyrų, o mažiau moterų" (9).

Dėl nepilnai išlikusios archyvinės medžiagos, nustatyti seminarijas baigusiujų skaičių yra gana sunku. Pvz., darbo autoriaus apskaičiavimu Tauragės mokytojų seminariją 1927-1931 m. baigė 131 klausytojas. Istorikės L. Dromantienės teigimu per 20 gyvavimo Nepriklausomoje Lietuvoje metų Šiaulių mokytojų seminarija išleido apie 400 pradžios mokyklų mokytojų. Panevėžio mokytojų seminarijoje 1925-1929 m. – 125 klausytojai gavo baigimo diplomus.

Pažymėtina, kad mokytojų seminarijos, lyginant su kitomis aukštesniojo tipo mokyklomis, buvo labiau prieinamos mažiau pasiturinčių tėvų vaikams. Pvz., J. Mičiulio darbe apie Panevėžio mokytojų seminariją (1929) buvo teigiama, kad į seminariją: "stodavo daugiausia neturtingųjų kaimiečių ir miestiečių vaikai, nes čia 1) pigiau atseidavo mokslas nei gimnazijoje //, 2) greičiau tapdavo savarankiški darbininkai". Marijampolės mokytojų seminarijos 1931m. apyskaitoje buvo pažymima, kad: "į seminariją stoji daugiausia neturtingų tėvų vaikai, galbūt tikėdamiesi gauti stipendiją ir, baigę mokslą, greitai gauti mokytojo vietą" (10). Greičiausiai tokį apsisprendimą ir motyvaciją, bent jau pradiniam seminarijų steigimosi etape, palaikė ir tai, kad mokslas jose buvo nemokamas. 1919 m. "Laikinuosiuose įstatuose mokytojų seminarijoms" buvo numatyta, kad: "vyriausybinese mokytojų seminarijose neturtingi mokiniai, pasižymėję gabumais ir mokslo pažangumu, gauna stipendijas" Jų gavimo ir grąžinimo tvarką apibrėžė 1919 m. rugsėjo 6 d. paskelbtosios "Laikinosios taisyklės mokytojų seminarijų mokiniams stipendijoms duoti ir grąžinti". Pradiniam seminarijų klostymosi etape būta atvejų, kai stipendijos buvo skiriamos maisto produktais. Pvz., Kauno "Saulės" mokytojų seminarijos 1919 m. rugsėjo – spalio mėn. stipendijų fondą sudarė: piniginės lėšos – 4080 aukšinių, 60 dėžių lašinių, 280 svarų taukų, 660 svarų ryžių, 1000 svarų pupų (11).

Nuo 1926 m. mokslas seminarijose tapo mokamu. Ministrų kabineto 1926 m. gruodžio 23 d. posėdyje buvo nutarta "mokytojų seminarijas ir kursus prilyginti

mokesčio atžvilgiu prie gimnazijų”. Tačiau skirtingai nei kitose mokymo įstaigose jų pedagogų taryboms buvo suteikta teisė atleisti nuo mokesčio didesnę mokinių dalį. Pvz., Ministrų kabineto 1927 m. liepos 15 d. posėdžio nutarimu mokestis už mokslą seminarijose siekė 100 litų metams, bet taryboms buvo suteikta teisė atleisti nuo mokesčio “ iki 50 procentų mokinių”. Tiesa, vėliau – 1931 m. “Mokytųjų seminarijų įstatymu “ pedagogų tarybos begalėjo atleisti ne daugiau 25 procentų neturtingų, bet gerai besimokančių moksleivių “.

Steigiant mokytojų seminarias buvo rūpintasi šių institucijų pedagoginio personalo parinkimu ir sutelkimu, kuris, plečiantis seminarijų tinklui, palaipsniui augo. Jei 1920m. jose dirbo 39 mokytojai, tai 1921 m. pradžioje – 45, 1922 m. -55, 1923 m. pradžioje - 90, 1924 m. -112, 1925 m. -135, 1926 m. -145 - t. y. pedagoginio personalo skaičius išaugo beveik keturis kartus. Atvirkštinė tendencija buvo stebima uždarant mokytojų seminarias bei atskirus jų kursus.

Mokytojų seminarijų pedagoginio personalo išsilavinimo charakteristikų pokyčiai aptariamuoju laikotarpiu buvo nežymūs. Pvz., 1923 m. sausio 1 d. jose dirbo “išėjusių aukštąjį mokslą – 31” (34,44 procentai visų pedagogų), aukštesnįjį – 56 (62,22 procentai), “neišėjusių aukštesniojo mokslo” – 3, 1925m. sausio 1d. - baigę aukštąjį mokslą 44 (32,59 procentai), aukštesnįjį mokslą 79 (58,52 procentai), “neišėjusių aukštesniojo mokslo “- 12 (8,89 procentai), 1934m. pabaigoje – 45 “išėję aukštąjį mokslą “ (46 procentai), “neišėjusių aukštojo mokslo “- 53 (54 procentai). Seminarijų ataskaitų analizė liudija tiek gana margą išsilavinimo įsigijimo geografiją, tiek ir vidinius pedagogų kvalifikacijos skirtumus. Pvz., 1929 m. Simono Daukanto mokytojų seminarijoje dirbo: Ruginis K. (direktorius), baigęs Fribūro universiteto filosofijos fakultetą, Sraustys A. – Lietuvos universiteto teologijos – filosofijos fakultetą, Malinauskas J. – Leipzigo seminariją ir Lietuvos universitetą, Bičiūnas V. – Kazanės dailės mokyklą, Jurgelionis A. – Paryžiaus universiteto medicinos fakultetą ir Joint-Ville Pont aukštąją kūno kultūros mokyklą, Moisejevas E. – Maskvos dailės mokyklą ir Vilniaus valstybinę muzikos mokyklą, Norvaišas – Maskvos konservatoriją, Šidlauskas A. – Kijevo universiteto medicinos fakultetą, Scholc A. – Breslovo universiteto teisių fakultetą (12). Šioje seminarijoje 1924-1927 m. dirbo ir V. Mykolaitis – Putinas, dėstęs pasaulinę literatūrą (2 savaitinės pamokos), istorikas Z. Ivinskis (1927-1929 m.), dėstęs istoriją, visuomenės ir valstybės mokslą, geografiją (jis taip pat buvo pedagogų tarybos sekretoriumi).

Nuorodos

1. Lietuvos centrinis valstybinis archyvas (toliau – LCVA). F. 923. Ap. 1. B. 676. L. 207-208.
2. LCVA. F. 923. Ap. 1. B. 378. L. 134.

3. LCVA. F. 391 Ap. 8. B. 229a. L40.
4. Mokytojų seminarijos // Lietuvos mokykla. 1920. II knyga. P. 404.
5. Lietuva. 1919. Lapkričio 25.
6. LCVA. F. 391. Ap. 3. B. 4. L. 87.
7. LCVA. F. 923. Ap. 1. B. 305. L. 295.
8. LCVA. F. 391. Ap. 3. B. 44. L. 58.
9. LCVA. F. 554. Ap. 1. B. 56. L. 16.
10. Mičiulis J. Panevėžio mokytojų seminarija. Prieš karą ir dabar. Panevėžys, 1929. P. 30.
11. LCVA. F. 1245. Ap. 1. B. 1. L. 21.
12. LCVA. F. 391. Ap. 3. B. 1827. L. 7.

I-II KURSO PRADINIO UGDYMO SPECIALYBĖS STUDENTŲ RAŠTINGUMAS

ELENA MARCELIONIENĖ, VIDA PLENTAITĖ
Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

LITERACY OF PRIMARY TEACHING UNDERGRADUATES OF I-II COURSES

The article “Literacy of Primary Teaching Undergraduates of the First and Second Courses” analyses test written by the undergraduates of the first and second courses. It also evaluates their literacy. The article draws the following conclusions. First, students’ literacy is very poor. Second, more strict selection of the students taking primary teaching as their speciality is necessary. Third, correction of the syllabus is also necessary.

Key words: literacy, tests, spelling and punctuation mistakes, selection of the students taking primary teaching as their speciality, correction of the syllabus.

Kad pradžios mokyklos mokytojas privalo būti raštingas – nediskutuotina. Tačiau raštingumo problema vis dar aktuali (ir ne tik mokinių, bet ir mokytojų raštingumas kelia nerimą). “Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose” (1, 135) ir “Bendrojo išsilavinimo standartuose” (2, 45) teigiama, kad mokiniai, baigdami pagrindinę mokyklą, susidaro visuminį kalbos sandaros vaizdą, taisyklingos rašybos, tarties ir kirčiavimo įgūdžius. XI–XII klasėje minėti įgūdžiai įtvirtinami (3). Aukštosios mokyklos programose remiamasi vidurinėje mokykloje įgytais gebėjimais ir įgūdžiais. Mūsų **tyrimo tikslas** – išsiaiškinti įstojusiųjų į Pradinio ugdymo specialybės I kursą raštingumo lygmenį.

Raštingumą suprantame siaurąja ir plačiąja prasme. Žodžiai **raštingumas**, **raštingas** vartojami keliomis reikšmėmis: 1) **raštingas** žmogus – tai mokantis skaityti ir rašyti, gerai įvaldęs skaitymo ir rašymo techniką; 2) sugebantis kurti (4, 232; 5, 645). Mokyklos darbo praktikoje dažnai raštingu mokiniu laikomas tas, kuris moka taisyklingai parašyti žodžius (jų galūnes, priesagas, priešdėlius, šaknis ir kt.) bei sudėti tekste tinkamus skyrybos ženklus. Nauja kalbos ugdymo kryptis orientuoja į raštingumo sampratą plačiąja prasme, t. y. **raštingas** tas, kuris yra apsiskaitęs, pažįsta, suvokia tiek aplinkinį pasaulį, tiek save ir geba taisyklinga kalba reikšti savo mintis, jausmus, vertinimus, kitaip tariant – raštingas žmogus turi ką pasakyti ir parašyti ir moka tai išreikšti tiksliai, savitai, taisyklingai. Tačiau šiame darbe

plačiau aptariama tik viena problemos dalis – rašybos mokymas, kuris, kaip rašo L. Kadžytė–Kuzavinienė knygoje “Rašyba mokykloje”, “yra reikšmingas tiek, kiek jis prisideda prie visapusiško žmogaus kaip asmenybės, kaip kalbos vartotojo ugdymo. Rašybos mokymas nėra tikslas, kaip ir pati rašyba nėra pati sau tikslas: ji tarnauja rašomosios kalbos vartojimui; juk rašyba – priemonė kurti įvairių stilių tekstus, įvairios paskirties raštus; taip mes tenkiname savo ir kitų kasdienius poreikius, išreiškiame individualybę, skleidžiame patirtį” (6, 9).

Kodėl, suprasdamos raštingumo ugdymo plačiąją prasmę būtinybę, tiriamo tik rašybą ir skyrybą? Pagal dabartines aukštosios mokyklos programas mes neturime galimybės mokyti rašybos ir skyrybos taisyklių, sudaryti įvairių žodžių formų rašymo, sakinių sudarymo, jų skyrimo įgūdžius (tai daryti per vėlu!). Aukštosios mokyklos kiti tikslai: kaip antai, siektina, kad studentai suvoktų įvairialypę sakinio, žodžio, garso prigimtį, suprastų lietuvių kalbos savitumą, giliau pažintų kalbos galimybes, puoselėtų individualius sakinio sudarymo ir vartojimo įvairių žanrų ir tipų tekstuose gebėjimus, susipažintų su pradinio klasių mokinių kalba, išmoktų redaguoti kūrybinius mokinių darbus ir kita (7, 12).

Tyrimo objektas – I-II k. pradinio ugdymo specialybės studentų rašto darbai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Parengti testus raštingumui tikrinti.
2. Parašyti darbus I kurse mokslo metų pradžioje ir gale, II kurse – mokslo metų pradžioje.
3. Išanalizuoti ir apibendrinti tyrimo rezultatus.

Tyrimo metodai:

1. Valstybinių dokumentų (programų, išsilavinimo standartų) bei mokslinės literatūros raštingumo klausimais analizė.
2. Studentų rašto darbų analizė raštingumo atžvilgiu ir apibendrinimas – sintezė.

Rengiant tikrinimo testus, vadovautasi šiais **kriterijais**:

1. Laikytasi vidurinės mokyklos kalbos ugdymo programos.
2. Tekstai parinkti iš lietuvių tautosakos ir grožinės literatūros.
3. Ortogramų ir punktogramų skaičius testuose bei darbų vertinimas atitinka vidurinės mokyklos vertinimo normas.

Tyrimai vykdyti 1998/1999 m.m. rugsėjo mėn. ir gegužės bei 1999/2000 m. m. rugsėjo mėn. VPU Pedagogikos ir psichologijos fakultete, Pradinio ugdymo specialybės I-II kurse.

Raštingumą tikrino doc. E. Marcelionienė, doc. V. Plentaitė ir asist. V. Scho-roškienė.

Būdingos skyrybos klaidos. Rašiusieji neatskyrė arba neišskyrė:

- šalutinių sakinių;
- įterpinių;

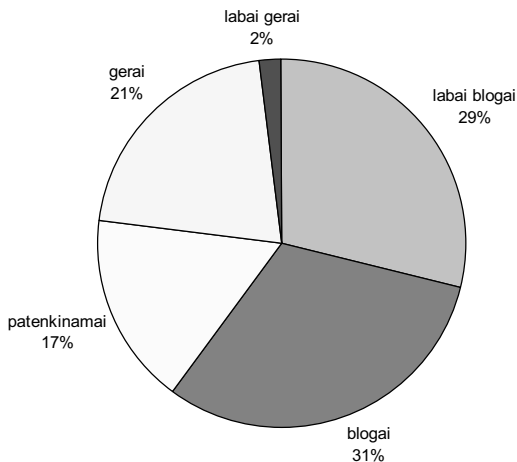
- aiškiamojo sujungimo sakinių;
- išplėstinių aplinkybių (skyrė tik iš vienos pusės);
- tiesioginės kalbos;
- išplėstinio pažyminio po pažymimojo žodžio;
- priedėlio.

Labai dažnai kableliai dedami ten, kur jų visai nereikia: atskiriamas išplėstinis papildinys, vietos aplinkybės, žodžiai, kurie neina įterpiniais.

Būdingos rašybos klaidos. Stojantieji nemoka rašyti:

- žodžių su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais;
- nosinių balsių žodžių šaknyse;
- dalyvių priesagų ir galūnių;
- veiksmažodžių priesagų;
- tikrinių daiktavardžių;
- žodžių kartu ir skyrium.

1998 m. rugsėjo mėn. raštingumo testą atliko 52 studentai. Labai blogai parašė 15 studentų (jie padarė po 15-20 rašybos ir skyrybos klaidų, vieno studento darbe jų buvo daugiau nei 30), blogai (padarė po 9-14 klaidų) parašė 16 studentų, patenkinamai – 9 (5-8 klaidos), gerai – 11 (2-4 skyrybos klaidos), labai gerai – 1 studentė (1 skyrybos klaida). Testo analizės rezultatai matyti diagramoje (1 pav.)

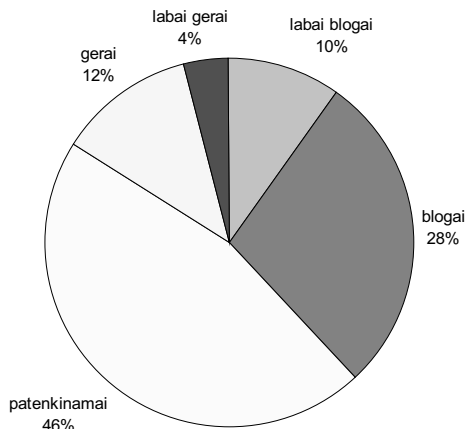
1 pav. 1998 m. rugsėjo mėn. testo rezultatai

Kadangi į pradinio ugdymo specialybę buvo didelis konkursas, tapti studentais galėjo tik tie, kurie atestate turėjo labai gerus arba gerus lietuvių kalbos įvertinimus. Juos pateisino tik 23% įstojušiųjų.

Studentai, parašę darbus patenkinamai, blogai arba labai blogai, gavo individualias užduotis – pakartoti (arba išmolti) lietuvių kalbos žodžių rašybos, skyrybos normas.

Studentų raštingumas buvo stebimas visus metus – tikrinami jų rašto darbai, nurodomos klaidos, patariama, ką reikia pakartoti. Antro semestro pabaigoje I kurso studentai vėl atliko raštingumo testą. Jo rezultatai matyti diagramoje (2 pav.).

Taigi beveik 40% I kurso studentų raštingumo testą atliko nepatenkinamai. Šie studentai gavo savarankiškus vasaros darbus – išanalizuoti pasirinktų tautosakos bei grožinės literatūros tekstų žodžių rašybą, sakinių skyrybą. Todėl 1999 m. rudenį, rugsėjo mėnesį, raštingumo testą atliko ir II kurso studentai. Testai parengti ir įvertinti vadovaujantis tais pačiais vidurinės mokyklos vertinimo kriterijais. Darbą rašė 45 studentai. Darbo rezultatai tokie. Kiekvienam studentui tenka po 7,2 klaidos. Labai blogai parašė 1 studentas (jo darbe 11 klaidų: 9 rašybos ir 2 skyrybos).

2 pav. 1999 m. gegužės mėn. testo rezultatai

Blogai – 13 studentų (padarė po 10-9 klaidas: po 4-5 rašybos, 3-10 skyrybos). Patenkinamai – 28 studentai (padarė 8-5 klaidas: 2-3 rašybos ir 6-5 skyrybos). Gerai – 3 studentai (padarė po 3-4 skyrybos klaidas). Labai gerai parašiusių nėra. Kiek procentų sudaro gerai ir blogai atlikti darbai, žr. 3 pav.

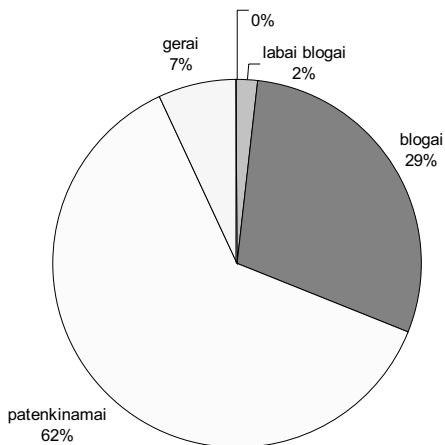
Būdingos skyrybos klaidos. Dalis rašiusiųjų neatskyrė arba neišskyrė:

- tiesioginės kalbos kabutėmis;
- tiesioginės kalbos brūkšniais (kai autoriaus žodžiai įsiterpę į veikėjo žodžius);
- įterpinių;
- kreipinio;
- šalutinių sakinių;
- aiškinamojo sujungimo sakinių;
- išplėstinių aplinkybių (įsiterpusią į sakinį aplinkybę skyrė iš vienos pusės).

Be to, pradėdami naują pastraipą, neatitraukia pirmųjų sakinio žodžių toliau nuo krašto.

Būdingos rašybos klaidos. Ne visi studentai moka parašyti:

- dalyvių priesagas ir galūnes;
- nosines raides žodžių šaknyse;
- žodžius su supanašėjusiais priebalsiais;

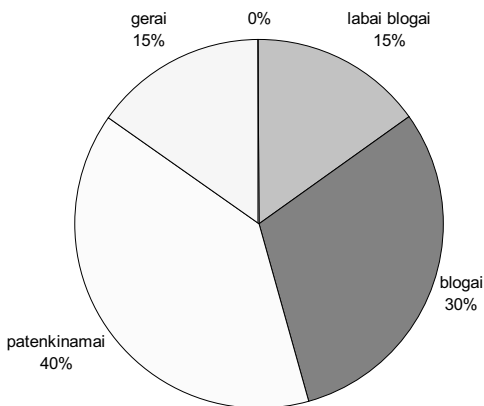

3 pav. 1999 m. rugsėjo mėn. testo rezultatai

- Žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais;
- Žodžius kartu ir skyrium.

Kaip matome, dalis klaidų kartojasi, kaip antai, šalutinių sakinių, išplėstinių aplinkybių, įterpinių skyryba; dalyvių, priebalsių asimiliacijos, ilgųjų ir trumpųjų balsių rašyba.

1999/2000 m.m. į I kursą priimti studentai vėl atliko raštingumo testus. Užduotys buvo analogiškos rašytoms prieš metus. Vertinant taip pat buvo laikomasi bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos vertinimo normų. Šio patikrinimo rezultatai labai panašūs į 1998 m. pirmojo testo rezultatus: nė vienas studentas neparašė darbo be klaidų, daugelis daro elementarių rašybos (tikrinių daiktavardžių, įvardžiuotinių būdvardžių ir kt.) bei skyrybos (šalutinių sakinių, įterpinių, papildinių) klaidų. Yra darbų, kuriuose padaryta 20–30 klaidų (13 rašybos ir 17 skyrybos, 7 rašybos ir 13 skyrybos). Rezultatai matyti diagramoje (4 pav.).

4 pav. 1999 m. rugsėjo mėn. testo rezultatai

Išvados

1. Įstojusiųjų į universitetą be stojamųjų egzaminų raštingumo lygmuo labai žemas.
2. Savarankiško studentų darbo I kurse nepakanka reikiamam raštingumo lygmeniui pasiekti.
3. Aukštą pradinį klasių mokytojų raštingumą gali garantuoti griežtesnė stojančiųjų atranka ir liuanistinių kursų pradinio ugdymo specialybės studentams turinio koregavimas.

Literatūra

1. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. I–X klasės. – V., 1997.
2. Bendrojo išsilavinimo standartai. I–X klasės. Projektas. 1. – V., 1997.
3. Bendrojo išsilavinimo standartai. Kalbos ugdymas ir literatūrinis lavinimas. XI–XII klasės (rankraštis).
4. Lietuvių kalbos žodynas. T. 11. – V., 1978.

5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – V., 1993.
6. Kadžytė-Kuzavinienė L. Rašyba mokykloje. – K., 1997.
7. Lietuvių kalba ir jos ugdymo metodika. Programa pradinio ugdymo specialybės studentams. – V., 1998.

PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJAS KAIP AUKLĖTOJAS

ANTANINA GRABAUSKIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

Studentų 39, 2034 Vilnius

Summary

PRIMARY SCHOOL TEACHER AS A TUTOR

The article overviews the research on student's and teacher's value orientation. based on them it was determined that the value scale of the persons surveyed lacks such values as family, homeland, work, that are of crucial importance in raising a new generation.

Terms: value, upbringing.

Įvadas

Rašant apie mokytojo asmenybę visada pabrėžiama, kad mokytojo profesija ypatinga tuo, jog jis ne tik moko, bet ir ugdo vaiką ir juo mažesnis vaikas, tuo didesnis jam mokytojo asmenybės, o ne jo pasirinkto metodo poveikis. Visi praeities pedagogai daug dėmesio skyrė mokytojo kaip auklėtojo asmenybei (S. Šalkauskis, J. Laužikas, J. Geniušas, A. Dystervėgas, J. A. Komenskis, Sokratas ir kt.). Tai ir paskatino mus patyrinėti, koks yra šiandieninis mokytojas, kokios jo vertybinės orientacijos.

Tyrimo objektas

Mokytojai, studentai - būsiami pradinių klasių mokytojai, būsimojo pedagogo fakulteto klausytojai.

Tyrimo tikslas

Nustatyti tiriamųjų vertybines orientacijas, požiūrį į vertybes, jų skalę.

Tyrimo metodai

Apklausa raštu ir individualūs bei grupiniai pokalbiai. Tyrimui buvo panaudota V. Černiaus metodas - pateikėme respondentams užduotį - išvardyti 4 jiems

svarbiausias vertybes. Išanalizavus atsakymus, išryškėjo ne tik jų vertybių skalė, bet ir tai, kad dažnai ne tik studentai, bet ir mokytojai nelabai suvokia, kas yra vertybė, painioja elementarias sąvokas ir pan. Pavyzdžiui, šalia bendrosios “dorumo” sąvokos kaip sąvokas nurodydavo ir atskirus dorumo turinio komponentus: sąžiningumą, teisingumą ir pan. Visa tai šiek tiek apsunkina duomenų apdorojimą. Ir vis dėlto, apibendrinus apklausos duomenis, nustatėme svarbiausias tirtųjų grupių vertybes.

Iš viso buvo apklausta 50 BPF (būsimojo pedagogo fakulteto) klausytojų, t.y. vienuoliktų, 32 I kurso studentai ir 33 mokytojai (studentai neakivaizdininkai).

Kiekvienas išvardijo po 4 jiems svarbiausias vertybes (ne po vieną), kurios pasiskirstė šitaip:

1 lentelė

BPF		I kurso studentai		Mokytojai (neakivaizdininkai)	
Vertybės	%	Vertybės	%	Vertybės	%
Meilė	44	Sąžiningumas	48	Meilė	70
Dora	32	Nuoširdumas	17	Dora	39
Teisingumas	24	Protas, išsimokslinimas	12	Sąžiningumas	36
Gerumas	24	Tolerancija, meilė	7	Nuoširdumas	27

Kaip matome, visų šių kategorijų apklaustųjų vertybės mažai kuo skyrėsi. Manau, bus įdomu sužinoti, kioje vietoje atsidūrė tokios vertybės kaip Šeima, Tėvynė ir Darbas. Tai matome iš šios lentelės:

2 lentelė

Tiriamieji	Šeima (%)	Tėvynė (%)	Darbas (%)
BPF	0	0	4
Studentai	3	0	0
Mokytojai	0	0	9

Įdomumo dėlei studentų paprašėme išvardyti ne tik jiems svarbiausias vertybes, bet ir po keturias, jų nuomone, svarbiausias vertybes daugumai šių dienų jaunimo bei suaugusiųjų. Rezultatus rodo ši lentelė:

Apklaustųjų studentų svarbiausios vertybės	%	Jaunimui svarbiausios vertybės	%	Suaugusiųjų svarbiausios vertybės	%
Sąžiningumas	48	Sąžiningumas, tiesa	20	sąžiningumas	28
Nuoširdumas	17	Pinigai	14	Pinigai	17
Protas, išsimokslinimas	12	Malonumai, pramogos	12	Tolerancija	14
Tolerancija	7	išsimokslinimas	10	Išsimokslinimas	12

O štai kokią vietą jų nurodytų vertybių skalėje užima Šeima, Tėvynė, Darbas.

4 lentelė

Tiriamieji	Šeima (%)	Tėvynė (%)	Darbas (%)
Studentai	3	0	2
Jaunimas	0	0	6
Suaugusieji	5	0	7

Kaip matyti, vertybių skalėse visiškai nėra Tėvynės. O jei jos nėra tarp svarbiausių mokytojo vertybių, tai kaip toks mokytojas galės padėti vaikui “pažinti, suprasti ir perimti Lietuvos tautos istorinį bei kultūrinį palikimą, išsiugdyti meilę tėvynei, tautinį tapatumą ir tautinę savimonę” (Bendrosios programos, 1994, p. 19). Beje, ir “Bendrosiose programose” tarp pilietinio sąmoningumo ugdymo uždavinių minėtasis uždavinys yra nurodytas tik penktas (iš septynių). be to, šiame leidinyje tarp pagrindinių ugdymo tikslų ir uždavinių neradome tautinio patriotinio auklėjimo uždavinio. O juk jam svarbiausią reikšmę tarpukario Lietuvoje skyrė tokie žymūs pedagogai kaip S. Šalkauskis, A. Macėina ir kt. Tą patį priekaištą galima pareikšti ir perskaičius knygą “Kuriame savo mokyklą” (1999). Joje daug gražių ir tikrai vertingų ugdymo turinio ir pedagogų profesinės kultūros plėtotės projektų: ir bendro darbo su tėvais, ir ekologinės kultūros, ir sveikos gyvensenos ugdymo ir kt. Tikrai įdomi ieškojimų knyga. Tačiau nėra nė vieno projekto, skirto tautiniam auklėjimui, patriotinių jausmų ugdymui. Dažniausiai teikiamoms savo Tėvynės istorijos žinioms būdingas tik pažinimo lygmuo.

Tai rodo, kad šiuolaikinėje pedagogikoje meilė Tėvynei, patriotizmas, tautinės savimonės ugdymas nėra prioritetinis uždavinys. O mūsų apklausa parodė, kad respondentų vardijamos vertybės dažnai yra abstrakčios ir netgi labai skiriasi nuo jas deklaruojančių asmenų elgesio ir praktinių gyvenimo prioritetų.

Visa tai verčia susimąstyti, kad ir mokytojų rengimas šiuo atžvilgiu turi spragų, kurias reiktų taikyti. Mūsų nuomone, studentų ugdymo procese, jų mokymo programose per mažai esti profesinio kryptingumo. Tam nepadės ir naujosios studijų programos, kur praktiškai pedagoginės praktikos nukeliamos į paskutinį pusmetį, o juk mes esame vienintelis PEDAGOGINIS universitetas Lietuvoje.

Jau ankstesni mūsų tyrimai (1, p. 46) parodė, kad šiandieniniai mokiniai yra visai kitokie nei buvusieji prieš 10-20 metų. Kokie ryškiausi jų pasikeitimai? Daug stipresnė dabartinių mokinių savimonė, jie atviresni ir spontaniškesni, egocentiškesni, labiau nesivaldantys, agresyvesni ir pan. Šie pasikeitimai reikalauja išsamesnio mokytojų pedagoginio pasirengimo, ypač auklėjamojo darbo požiūriu. Juk formuojantis vaiko savimonei itin svarbu padėti jam susiorientuoti vertybių skalėje. Tuo labiau, kad jų aplinkos žmonių vertybinės orientacijos toli gražu ne visada gali būti jiems geru pavyzdžiu, nes “Pernelyg mūsų išsigalėjo grožio, proto, turto kultas” - rašo psichologė Aušrė Kurienė (Dialogas, 1999).

Mūsų tyrimai atskleidė, kad jaunuoliai, pasirinkę pedagogo kelią, trokšta dvasinių vertybių, bet kartu suvokia, jog tos vertybės nėra populiarios tarp daugumos šių dienų jaunimo bei suaugusiųjų. Dar Vydūnas rašė, jog “siauriausias skritulys, kur žmogus mokinamas išėiti iš svetnaudybės yra šeimyna” (5, p. 180). Deja, vėl gi mūsų apklausa parodė, kad šeimą tik nedaugelis apklaustųjų laikė vertybe. Gal dėl to ji tampa vis nestablesnė. O juk vaikui šeima tebėra labai svarbi. Daugelio vaikų džiaugsmas ir sielvartai yra susiję su šeima. Iš to ir šiandieninio egoizmo, nusikalstamumo, susvetimėjimo šaknys. Gal dėl to ir toks atsainus jaunimo požiūris į savo tautą, jos likimą. Prisiminkime vėl gi Vydūną. Jis rašo: “Tasai, kurs negyvena savo šeimynoj atsižadėjęs savo smagumo, kurs nėra pilnai širdingas į saviškius, negali veikti tautos, žmonijos dėlei. Visuomet bus jo darbas svetnaudžio dalykas; nesirūpys jisai šeimynos, tautos likimu ir tik žiūrės, kaip savąjį sau pasaldinti” (5, p. 181).

Ir jeigu tarp svarbiausių būsimųjų pedagogų vertybių nėra Tėvynės ir beveik nėra šeimos, turėtume susirūpinti, ar jie bus geri savo mokinių auklėtojai.

Štai kodėl pedagoginis rengimas šalia dalykinio turėtų trukti visus ketverius metus. Ir jame kur kas daugiau dėmesio reiktų skirti vertybinėms orientacijoms puoselėti.

Juk, anot Vydūno, mokyklos siela yra mokytojas. “Juo (per jį) turi visos auklėjimo galios pasiekti vaiką. Jis turi atstovauti tėvui, motinai, o ir tautai bei žmonijai” (4, p. 9). Atstovauti, o ne atstoti. Vadinas, jis turi būti pavyzdžiu savo darbu, gyvenimu, vertybinėmis orientacijomis. Todėl Vydūnas išpėja: “Kad tik nepasirinktų šio darbo nė vienas, kurs nesistengia augti žmoniškai, tapti kasdien teisingesniu, geresniu, malonesniu” (ten pat).

Tai ir nulemia stojančiųjų į pedagogines ugdymo įstaigas atrankos problemą. Čia maža remtis tik vidurinės mokyklos balais. Būtinai vienoks ar kitoks profesinių nuostatų bei tinkamumo patikrinimas.

Išvados

1. Šių dienų pedagogai per mažai orientuoti mokinių auklėjamajam darbui, ypač Tėvynės meilės ugdymui ir darbui su šeima.
2. Būsimųjų pedagogų vertybinės orientacijos dažnai toli gražu nesutampa su tomis, kurias jie deklaruoja. Tebėra labai gajus dviveidiškumas, konformizmas.
3. Būtina ieškoti būdų, kaip pagerinti pačių studentų auklėjimą, jų vertybinių orientacijų puoselėjimą. Gal reikėtų atgaivinti kuratorių instituciją, skiriant jais autoritetingiausias aukštosios mokyklos pedagogus.

Literatūra

1. Grabauskienė A. Pradinių klasių mokytojo vaidmuo ugdant XXI amžiaus žmogų// Pradinė mokykla nepriklausomoje Lietuvoje/ Sud. A. Tamulaitienė. - V.: VPU, 1999. - P. 43-47.
2. Kuriame savo mokyklą: ugdymo turinio ir pedagogų profesinės kultūros plėtotė. - V.: Kronta, 1999.
3. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. - V., 1997.
4. Lietuvos pedagogikos istorijos chrestomatija/ Sud. M. Karčiauskienė ir K. Pečkus. - V.: VPU, 1996. - 157 p.
5. Vydūnas. Raštai. II. - V.: Mintis, 1991.

APIE PRADINIO UGDYMO SPECIALYBĖS STUDENTŲ BALTIJOS KELIO SAMPRATĄ

BRONISLAVA RIMKEVIČIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

ABOUT THE NOTION OF THE BALTIC ROAD AMONG THE STUDENTS OF PRIMARY TEACHING

In the world cognition program and textbooks of the primary schools the latest events of the last decade in Lithuania are described. Our country was seeking independence during the process of getting back its freedom and all of this reflects in lots of events. One of them is the Baltic road action.

First year students of the Pedagogical University which are educated as a primary school teachers were examined. The main task was how they understand and apprehend the essence of the Baltic road action. The results showed that the most students easily apprehend real facts, but the main point of this concrete Baltic action apprehended less than half examined students.

The conclusion can be formulated in such way: the Baltic road action apprehension among students must be extended and deepened.

Key words: apprehension of concrete facts, apprehension of main points

Pastarąjį dešimtmetį mūsų šalyje vyko reikšmingos permainos - prasidėjo atgimimas, įsikūrė Sąjūdis, organizuota Baltijos kelio akcija, kiti įvykiai, kurie atvedė prie 1990 - ūjų metų kovo 11 - osios akto paskelbimo - nepriklausomybės atkūrimo.

Šiais metais paminėjome 1989 metų rugpjūčio 23 d. vykusios Baltijos kelio akcijos dešimtmetį. Šia akcija buvo siekiama atkreipti pasaulio dėmesį į 1939 metų rugpjūčio 23 d. Molotovo - Ribentropo pakto bei pasirašytų slaptųjų protokolų, dėl kurių trys Baltijos valstybės (Lietuva, Latvija ir Estija) prieš penkiasdešimt metų neteko savo nepriklausomybės, neteisėtumą. Kartu buvo norima vieningai išreikšti ir visam pasauliui akivaizdžiai pademonstruoti Baltijos valstybių apsisprendimą, jų tvirtą ryžtą ir vienybę, siekiant nepriklausomybės atkūrimo.

Šios istorinės permainos atsispindi ir pradinių klasių pasaulio pažinimo programoje "Aš ir pasaulis", šio dalyko mokymo priemonėse, mokytojo knygoje.

Mus domino, kaip Baltijos kelio prasmę suvokia pradinio ugdymo specialybės studentai, būsimieji pradinių klasių mokytojai. Tuo tikslu jiems pateikėme keletą klausimų, norėdami išsiaiškinti, ar studentai žino, kada įvyko Baltijos kelio akcija,

kokiam įvykiui pažymėti ji buvo organizuota, ko siekė šia akcija Baltijos valstybės, ką ji parodė pasauliui. Buvo domėtasi, ar studentai žino šio kelio trasą, kaip prisimena šį įvykį iš savo vaikystės, nes jie patys prieš dešimt metų buvo pradinii klasių mokiniai, turėjo aštuonerius - devynerius metus.

Raštu buvo apklausti 62 pradinio ugdymo specialybės I kurso studentai.

Atsakymų analizė ir rezultatai parodė, kad ne visus klausimus studentai aiškino vienodai teisingai. Geriausiai suvokė ir teisingai atsakė į tuos klausimus, kurie reikalavo faktų konstatavimo (Kada vyko Baltijos kelio akcija? Kokiam įvykiui pažymėti ji buvo skirta?). Tačiau klausimas, reikalavęs atskleisti akcijos esmę, jos reikšmę Baltijos šalių, o taip pat pasaulio požiūriu, jiems buvo žymiai sudėtingesnis. Šio klausimo atsakymų analizė parodė, kad dauguma studentų turi tik paviršutinišką organizuotos akcijos esmės sampratą, o kartais netikslią ar net neteisingą.

Apklausa parodė, kad Baltijos kelio akcijos organizavimo tikslią datą (metus, mėnesį ir dieną) žino dauguma apklaustųjų studentų - 71,0%, nurodė tik metus ir mėnesį, bet nežinojo dienos - 25,8%, žinojo tik šio įvykio metus - 3,2%.

Į klausimą, kokiam įvykiui pažymėti buvo organizuota Baltijos kelio akcija, studentai atsakinėjo įvairiai. Dauguma jų (74,2%) teisingai nurodė, kad ši akcija buvo skirta Molotovo - Ribentropo paktui, tačiau iš jų tik 21,0% plačiau pakomentavo, kada tai įvyko, kada buvo pasirašyti slaptieji protokolai, ką jie lėmė Baltijos valstybėms. Kiti (9,7%) nurodė, kad Baltijos kelias buvo skirtas Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės siekiui pažymėti, sujungti jėgas siekiant nepriklausomybės, tačiau savo atsakymo visai nesiejo su minėtu paktu. 6,6% studentų konkrečiai nurodė, kad ši akcija buvo skirta pažymėti "trijų šalių kovos pradžią prieš TSRS", "Baltijos šalių susivienijimą ir norą atsiskirti". Tokia pat studentų dalis (6,6%) nurodė, kad ši akcija buvo skirta "susivienyti Baltijos valstybėms", parodyti, kad žmonės vieningi, tačiau visai nepažymėjo, kodėl svarbi ši vienybė.

Kai kurie studentai (tokių buvo taip pat 6,6%) "aplenkė" įvykius ir aiškino, taip: "Baltijos valstybės išstojo iš TSRS", akcija skirta "pažymėti Baltijos valstybių nepriklausomybei", nors mes tuo metu nepriklausomybės tik siekėme.

Į klausimą, kokiam įvykiui pažymėti buvo organizuotas Baltijos kelias, visiškai neatsakė tik vienas studentas.

Paaikškinti, ko organizuota akcija siekė Baltijos valstybės, ką ji parodė pasauliui, teisingai sugebėjo tik mažiau nei pusė studentų (46,8%). Jie nurodė, kad šia akcija buvo išreiškiama visų trijų Baltijos valstybių vienybė, taip pat visų žmonių vieningumas siekiant nepriklausomybės. Tačiau maždaug trečdalis studentų (33,9%) pažymėjo, kad Baltijos kelias parodė šių šalių susijungimą, susivienijimą, bet nepaaikškino, kokių tikslų siekiant buvo reiškiamas "susivienijimas", "susijungimas", "Baltijos šalių draugystė". Tik 3,2% studentų akcentavo, kad tai buvo taikus pasipriešinimas okupantams. Nežymi dalis (12,9%) apklaustųjų nurodė, kad šia akcija šalys atkreipė

pasaulio dėmesį į Baltijos valstybes (“kad sužinotų Baltijos šalių vardus”, parodė, kad “šios mažos tautos “gyvos”, kad “ne savo noru pateko Rusijos (turėtų būti - TSRS) sudėtin”, kad “kuo didesnis būrys išėjo, tuo lengviau jį pamatyti”).

Tačiau atsakydami į šį klausimą, panašiai kaip ir prieš tai analizuotąjį (Kokiam įvykiui pažymėti buvo organizuota Baltijos kelio akcija?), keletas studentų (6,6%) neteisingai nurodė, kad Baltijos kelias buvo skirtas jau nepriklausomybei pažymėti, kad “susidarė naujos nepriklausomos valstybės”, pilnai nesuvokdami, kad šia akcija dar tik buvo išreikštas nepriklausomybės siekimas.

Apklausoje metu buvo domėtasi, ar žino studentai, kur driekėsi Baltijos kelio trasa, nes jau II klasės pasaulio pažinimo pratybų sąsiuvinyje mokiniams pateikiama užduotis apytiksliai pažymėti Baltijos kelią Lietuvos, Latvijos ir Estijos kontūriniame scheme. Tenka pastebėti, kad atsakydami į šį aiškų ir nesunkų klausimą beveik trečdalis studentų (32,3%) stokojo konkretumo ir nurodė tik valstybes, per kurias tęsėsi Baltijos kelias. Dauguma studentų (59,7%) vardijo trijų valstybių sostines. Tikslią kelio pradžią Lietuvoje (Vilniuje, Gedimino kalne) nurodė 14,5%, o paminėjo kitus mūsų šalies miestus (Ukmergė ir Panevėžį), per kuriuos driekėsi Baltijos kelias, tik 3,2% apklaustųjų. Pasitaikė ir tokių, kurie neteisingai aiškino, kad Baltijos kelias driekėsi “Vilniaus - Kauno autostrada”, “Klaipėdos autostrada link pajūrio, o toliau link Latvijos sienos” (4,8%).

Prisimindami Baltijos kelio išpūdžius iš savo vaikystės patys dalyvavusieji jame (tokių buvo 30,6 %) arba tik stebėjusieji šios akcijos transliaciją per televiziją (37,1 %), paminėjo ryškiausiai įstrigusį atmintin žmonių ir mašinų gausumą, visų draugišką susikibimą rankomis, gėlių iš lėktuvo barstymą, žvakelių deginimą, vėliavas, skambėjusias dainas, kurias prisimena iki šiol, džiugią nuotaiką, savotišką jaudulį ir kt. Likusieji apie Baltijos kelią vaikystėje žinojo tik iš suaugusiųjų pasakojimo, ir tik du studentai vaikystėje apie tai nieko nežinojo.

Studentų apklausa atskleidė, kad absoliuti dauguma jų žino tik faktą kada vyko Baltijos kelio akcija, kad ji buvo skirta Molotovo - Ribentropo paktui paminėti. Tačiau šios akcijos esmę giliai ir teisingai atskleisti pavyko toli gražu ne visiems. Todėl studentų, būsimųjų pradinųjų klasių mokytojų, sampratą apie Baltijos kelią reikėtų plėsti ir studijų metais, gilinti šios akcijos prasmės, jos reikšmės suvokimą.

Literatūra

1. Jonynienė V. Pasaulis ir aš. Vadovėlis II klasei. - K.: Šviesa, 1997;
2. Jonynienė V., Motiejūnienė E. Pasaulis ir aš. II klasės pratybų sąsiuvinis. - K.: Šviesa, 1993;
3. Jonynienė V., Motiejūnienė E. Pasaulis ir aš. II klasės mokytojo knyga. - K.: Šviesa, 1993;
4. Pradinės mokyklos programos. - K.: Šviesa, 1992.

LIAUDIES PEDAGOGIKOS ŽINIŲ REIKŠMĖ MOKYTOJO SAVIRAIŠKAI

MONIKA LAZAUSKIENĖ
Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

SIGNIFICANCE OF THE FOLK PEDAGOGIC KNOWLEDGE TO THE TEACHER'S SELF-EXPRESSING

Teachers of elementary classes, while getting acquainted with sources of education traditions, are preparing for better understanding of changes and the role of propagation of those traditions in the reforming school. An article systemizes and presents the significance of folk pedagogic studies to the teacher's creative self-expressing: extension of pedagogical consciousness and intuition, utilization of folk wisdom and rational means of upbringing.

The complex of all means and factors of education formed child's individuality in the Lithuanian families. It was very important to keep strict principles and constant standpoint to spiritual values, to seek the harmonious connections between the word and pedagogical action. Honesty is raised by the goodness. The connection between a man and nature is very strong.

In the practice of folk education the work, toys amusements, customs and traditions of education, conforming to children age is dominating. The verbal creative work of the people is an important means of upbringing since it corresponds well with child's apprehension of the world.

Future teachers extend their folk pedagogic knowledge while doing independent work. In the 2 credit's course the part-time is assigned to the scientific-creative activity.

Meaningful words: pedagogical consciousness, intuition, folk pedagogical wisdom, traditions of education, principles, rational means of upbringing.

Pradinių klasių mokytojas perima vaikus iš šeimų instituciniam ugdymui. "Lietuvių liaudis, daug amžių priverstinai atitrūkdama nuo kūrybingos istorinės veiklos, taip saugojo ir puoselėjo šeimos židinį, jog kaip tik dorovinėje sferoje kaupėsi labai patvarios ir ryškios vertybės. Bendrieji visuomenės kultūros bruožai (santūrumas, saikas, geradarystė) įsirėžė lietuvių nacionaliniame charakteryje kaip lemiamia (nors taip pat ne vienintelė) pozityvi tendencija" (7, p. 418). Pradinukų mokytojui nuo pirmos klasės tenka atsakomybė už savo darbo aplinkos klimatą,

vaikų charakterio ugdymą, pilietiškumo bei demokratiškumo brandos tolesnius poslinkius.

Tyrimo tikslas - atskleisti, kaip liaudies pedagogikos žinios pradinių klasių mokytojui padeda susidaryti tinkamus bendravimo ir bendradarbiavimo santykius su auklėtiniais ir jų šeimomis. Todėl svarbu "ieškoti būdų paskatinti susidomėjimą tiek Lietuvos istorinės etninės kultūros paveldu, tiek naujų, atitinkančių dabartinės visuomenės poreikius etninės kultūros formų konstravimu per švietimo ir kultūros institucijas" (8, p. 4).

Objektu tyrinėjimuose tampa lietuvių liaudies auklėjimo patirtis. Kūrybingas mokytojas ieško būdų kartu su tėvais "plėtoti savo ir jų pedagoginę kultūrą, dalijantis patirtimi su naujomis ar primirštomis idėjomis" (6, p. 32).

Auklėjajam darbui pasirengti pedagoginiame universitete tarp kitų dėstomųjų dalykų padeda ir liaudies pedagogikos - etnokultūros dalies - atskiras dėstymas. Lietuvos mokyklos reformos įgyvendinimo teoriniuose svarstymuose sakoma: "Reikėtų numatyti etninės kultūros privalomų ir fakultatyvinių disciplinų dėstymą būsimiems įvairių dalykų mokytojams" (2, p. 228). Šis uždavinys atsispindi ir pradinių klasių mokytojų parengimo planuose bei programose.

Liaudies pedagogika - tai visų pirma neinstitucinio ugdymo patirtis, susiklosčiusi per visą tautos gyvavimą. Tai pedagoginės idėjos, pažiūros, išreiškiamos praktikoje natūraliomis ugdymo priemonėmis (darbu, tautinėmis tradicijomis bei papročiais, žaislais ir žaidimais vaikų gyvenamoje aplinkoje, žodine liaudies kūryba), paprastais bei įtaigiais auklėjimo poveikio būdais.

Tiriant liaudies pedagogikos reikšmę mokytojo saviraiškai, tenka pažymėti:

- Būsimasis mokytojas turėtų susidomėti liaudies auklėjimo patirtimi, jos tęstinumo galimybėmis. Labai vaizdžiai tai galima atlikti pirmojo užsiėmimo metu, pasitelkiant studento - kaimo (ar miesto) vaiko iki 7-rių metų atsiminimus apie pirmąjį atsakingą darbą jų tėvų šeimose ir apie pirmąją vaikystės pasaką. Konkrečių situacijų analizė supažindina su auklėjimo patirties bruožais.
- Liaudies pedagogikos žinios naudingos mokytojo saviraiškai per nuovoką, intuciją, erudiciją. Tai įgalina jį praktiškai naudotis liaudies ugdymo patirtimi.
- Mokytojui svarbu suvokti pedagoginių reiškinių ištakas, raidos ypatumus, sąsajas su dabarties ir ateities ugdymu tautinės kultūros pedagoginėmis paveldo vertybėmis. Bendražmogiškosios vertybės išryškėja taip pat.
- Liaudies pedagoginė kūryba, integruota į kitus dėstomuosius dalykus, daro juos įdomesnius, labiau artimus vaiko prigimčiai.
- Būsimasis pradinių klasių mokytojas turėtų nusiteikti etnokultūriniais - pedagoginiams tyrinėjimams. Savarankiškiems studentų darbams skiriamas atitinkamas laikas.

- Lietuvių etnopedagogikos žinios padeda ugdyti sąmoningus gimtosios kultūros tęsėjus, atsakingus už jos išsaugojimą ir puoselėjimą.

Lietuvių liaudies pedagogikos dviejų kreditų kurse aptariamos ne tik pedagoginės pažiūros ir ugdymo priemonės, bet praktiškai susipažįstama su plačia poveikių sistema: patyrimo pamėgdžiojimu, pavyzdžiu, įtraukimu į darbą, įtikinimu, pamokymu - aiškinimu, pagyrimais bei baudimu.

Pavyzdys vaiko sąmonėje išlieka konkrečiais vaizdiniais. Todėl tėvų ir mokytojo rodomas gerumas palieka pėdsaką (3, p. 4). Dora ugdoma gerumu. Tai liaudies pedagogikos principas. Auklėtojai (prigimtieji ir pašauktieji) pirmiausiai rūpinasi savo elgesiu, savo dorove. Štai kodėl pradinųjų klasių mokytojo darbo apimtis labai išsiplečia: jis turi „auklėti“ ir savo mokinių tėvus. Tik doro suaugusiojo žmogaus pavyzdys ar taiklus jo pasakytas žodis tinkamoje situacijoje veikia vaiką labiau nei įtikinėjimas. Svarbiausia, kad tai daryti ugdytojas turi apgalvotai, diplomatiškai. Žinodamas liaudies pedagoginę išmintį ir pažindamas mokinio šeimą, ten dominuojančius bendravimo santykius, jis gali daryti teigiamą poveikį tiek savo mokiniui, tiek jo tėvams.

Per šimtmečius puoselėta liaudies auklėjimo išmintis išlikusi principuose, kurie tautos gyvenime pasižymi gyvybingumu. Sąryšingumas tarp žodžio ir pedagoginio veiksmo turi būti labai darnus. Tik gerai pažintam vaikui lengviau parinkti tinkamiausius pedagoginio veikimo būdus. Sveika pedagoginė nuovoka, kas galima ir negalima atitinkamo amžiaus vaikams, buvo ir yra svarbi visais atvejais. Vaikų ugdymo papročiai ir veikimo būdai tapo auklėjimo tradicijomis. Darnaus ryšio su gamta ir vaiko aplinka laikymasis lėmė ugdomosios veiklos sėkmę.

Liaudies auklėjimo praktikoje nepamirštama pasitelkti į pagalbą ir tikėjimą Visagaliu.

Išvados

- Pradinukų mokytojui anksčiau išvardytieji liaudies auklėjimo principai ir kitos žinios tampa pagrindu kūrybinei saviraiškai. Tik kūrybiškai dirbantis mokytojas sugeba derinti tai, kas tradiciška ir kas nauja, ir taip prisidėti prie veiklios ir darnios mokyklos bendruomenės kūrimo.
- Liaudies pedagogikos kurso išplėtoti programiniai klausimai (4, p. 13) turi dideles galimybes praktiniams pritaikomiesiems užsiėmimams bei studentų savarankiškiems darbams. Nesant pakankamai literatūros, studentų darbai iš liaudies pedagogikos kaupiami pedagogikos kabinete. Jais gali naudotis tiek stacionaro, tiek neakivaizdinio skyriaus studentai - jaunesniųjų kursų bakalaurai. Tikimės, kad tie kūrybiniai darbai nuolat gerės tiek tematinio įvairumu, tiek ir atlikimo kokybės atžvilgiu.

- “Tai, kas turi būti paversta gyva tradicija, privalu diegti. Taigi ir mokykla turėtų mokyti, kaip saugoti ir globoti kultūros palikimą, grąžinti į gyvenimą etninės kultūros formas” (6, p. 32). Pradinukus dar lengviau galima išmokyti mandagumo, bendravimo (bičiulystės, kaimynystės) papročių, žaidimų, dainų ir kitos žodinės kūrybos, kai kurių liaudies amatų ir pan. Svarbu, kad mokant būtų prisilaikoma ir liaudies ugdymo principų. Atgaivinamos tradicijos patenka į naują kultūrinę aplinką: jos turi įeiti į ją sinkretiškai - be atotrūkio tarp žodžių ir darbų.

Vilniaus “Minties” vidurinės mokyklos mokytoja Teresė Žutautienė siūlo ugdyti vaiko dorovinę nuovoką taip, kad “jis galėtų atsispirti prievartai, orumo žeminimui, dvasios luošinimui, kad jam būtų suprantamos sąvokos sąžinė, garbė, gėda, atgaila. Siekti, kad vaikas sugebėtų atsispirti destruktiviems masinės kultūros reiškiniams, kad savo gyvenimą sąmoningai grįstų dora, kad diegiamas dorines nuostatas perimtų kaip mielą modelį” (8, p. 39). Kol bus sustiprintas būsimųjų mokytojų supažindinimas su praktiniais dvasinio ugdymo pagrindais, pačiam mokytojui reikia asmeniškai tobulėti, gilinantis į etninių dorinių bei tautinių vertybių atgaivinimo ir perteikimo būdus. Tik tada tautos kultūros pagrindu ugdysime pilnutines asmenybes tos kultūros tęstinumui, puoselėjimui, pritaikymui šiuolaikinio gyvenimo reikalavimams.

Literatūra

1. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. - V., 1997.
2. Čepienė I. Etninės kultūros integravimo programiniai uždaviniai // Lietuvos švietimo reformos gairės. - V., 1993.
3. Grabauskienė A. Gerumo mokyklėlė. - V., 1996.
4. Lazauskienė M. Lietuvių liaudies pedagogika. Programa bakalaurams ir metodinė medžiaga. - V., 1997.
5. Po tėviškės dangum (etninio ugdymo gairės vaikams). Sudarytoja O. Verseckienė ir kt. - V., 1995.
6. Prakopimaitė D., Stoškus K., Vėlius N. Etninės kultūros programa // Universaliosios ugdymo programos. - Vilnius, 1991.
7. Sauka D. Tautosakos savitumas ir vertė. - V., 1970.
8. Žutautienė T. Pradinio doros ugdymo metodika // Etninės kultūros paveldas ir dabarties kultūra. Mokslinės konferencijos pranešimų santraukos: Vilnius, 1999 m. gegužės 12-13 d. d. - V., 1999.

PROJEKTINIS DARBAS SU STUDENTAIS UGDANT ETNINĘ KULTŪRĄ

IRENA ČEPIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

PROJECT WORK WITH STUDENTS ON THE DEVELOPMENT OF ETHNOCULTURAL EDUCATION

The paper deals with the problem of integrated ethnocultural education in the reformed schools. The continuity of cultural values is the most important aspect of this subject. The author analyses the possibilities of using of the individual projects by students for educational aims. These projects are described as an experiment which is based on the ethnocultural values concentrated in customs of calendar flastdays.

Vykstanti švietimo reforma įgalina mokyklas supažindinti vaikus su savos tautos tradicine kultūra, ugdyti gebėjimus ją puoselėti, jos pagrindu kurti naujas nacionalinės kultūros vertybes. Pedagogai skatinami formuoti mokinių tautinį sąmoningumą, kadangi nuo naujosios kartos etninio ugdymo priklauso tautos identiteto išsaugojimas, tautos kultūros istorinis tęstinumas (4, 7).

Etninė kultūra kaip tautos tradicinių kultūros vertybių visuma siejama su šiuolaikinės – tautinės ir visuotinės kultūros pažinimu ir jos tąsa. Integravimo metodu, taikomu pradinėse klasėse, vyksta pirminis gimtojo krašto pažinimas, kuris padeda mokiniams suvokti tradicines dorovines nuostatas, skatina grožio pajautą, priartina prie liaudies kūrybos, etninių papročių (2, 37).

Mokinių ugdymo turinio plėtra priklauso nuo mokytojo atsakomybės, jo kompetencijos, gebėjimų kurti ir realizuoti individualias ugdymo programas pagal mokyklos poreikius, siekius ir galimybes. 1996 m. prasidėjęs Šiaurės ir Baltijos šalių projektas išreiškė naują požiūrį į ugdymo turinio kaitą, jo dalyviai numatė konkrečius uždavinius projekto vykdymui, atkreipė dėmesį į tai, kad būtų ugdomi pedagogų ir studentų gebėjimai formuoti ugdymo turinį (3, 11).

Dėstydamą VPU Pradinio ugdymo katedroje laisvai pasirenkamą dalyką “Liaudies tradicijos ir papročiai mokykloje” studentams neakivaizdininkams pasiūliau atlikti eksperimentą – parengti grupinius projektus ruošimosi tradicinėms kalendorinėms šventėms mokykloje siekiant plėtoti etninės kultūros ugdymo turinį.

Tikslas – aptarti etninės kultūros ugdymo pagal studentų projektus galimybes.

Objektas – studentų neakivaizdininkų individualūs projektai.

Uždavinys – apibendrinti būsimų pedagogų rengimo patirtį taikant projektinį darbą, kuris padėtų pasiruošti tradicinėms kalendorinėms šventėms.

Vadovavausi nuostata, kad projektinis darbas – tai mokymo būdas, taikomas norint iširti, giliau pažinti ir spręsti iškilusią problemą. Studentai, bendradarbiaudami su dėstytoju, gali rengti projektus, kuriuose dėstytojui tenka iniciatoriaus vaidmuo, jis suteikia studentams teorinius pagrindus, tačiau nevadovauja, tik konsultuoja, yra studentų diskusijų partneris (5, 81-82).

Įvadiniame projektinio darbo etape iškėlėme problemą: kaip dabartiniame technikos ir urbanizacijos amžiuje panaudoti tradicinėse kalendorinėse šventėse užduotas etnines vertybes, kad jos darytų įtaką mokinių tautinės savimonės formavimuisi. Studentai buvo supažindinti su švenčių istoriniu ir socialiniu aspektais, išsiaiškinta jų kilmės ištakų ir raidos savitumai, apeiginė struktūra, atspindinti tradicinę etnoso pasaulėžiūrą. Atkreiptas dėmesys į tai, kad kalendorinių švenčių papročiai, tautosaka atitinka pasikartojančius gamtos ritmus, gilumines žmogaus sąsajas su gamta, perteikia tradicines dorines normas, grožio pajautos, darbo ir poilsio darną. Aptarti šiuolaikiniai tautinės savimonės ugdymo uždaviniai. Pateikta rekomenduojama literatūra.

Prasidėjo projektinis darbas. Kursas pasidalijo į grupes, kurių kiekviena pasirinko grupinio projekto temą – pasiruošimą konkrečiai kalendorinei šventei (Užgavėnėms, Velykoms, Vėlinėms, Kalėdoms). Kiekviena grupė aptarė projekto realizavimo sąlygas: numatyta konkrečios mokyklos pradinė klasė (ar klasės), su kuria turi būti vykdomas projektas, mokinių dalykinis pasirėngimas, interesai, mokyklos sociokultūrinė aplinka, jos siekiai ir galimybės.

Su studentais aptarėme projektų sudėtines dalis, nužyminčias ugdymo tikslus ir uždavinius, ugdymo metodus, turinį, mokytojo ir mokinių bendradarbiavimo planą.

Studentų projektuose numatytais etninės kultūros ugdymo tikslais siekiama mokinių supažindinti su gimtosios aplinkos kalendorinių švenčių papročiais, siekti žinių apie tautos tradicijas, mokyti jas kūrybiškai panaudoti, ugdyti pagarbą lietuvių kultūros paveldui, tautinio orumo, patriotinius jausmus ir pan.

Kaip rodo projektinio darbo rezultatai, ypatingą dėmesį studentai skyrė etninės kultūros ugdymo uždaviniams dirbant su mokiniais. Kadangi tradicinių švenčių, kuriomis grindžiamas liaudies kalendorius, laikas susijęs su metų laiku, projektų rengėjai numatė skatinti mokinius stebėti gamtoje vykstančius pokyčius, pažinti įvairius gamtos reiškinius ir tokiu būdu ugdyti tradicinių žmogaus ir gamtos sąsajų pajautą. Konkrečiomis užduotimis siekiama ugdyti gamtos saugos poreikį, suvokimą žalos, kurią gamtai daro žmonės, skatinti norą saugoti vandens telkinius, globoti gyvūnus ir augalus. Projektuose įvardinti įvairūs dorinio ugdymo prospektai: atsakomybės už aplinką suvokimas, tradicinių tarpusavio santykių šeimoje ir bendrijoje skatinimas,

elgesio kultūros ugdymas ir kt. Keliami uždaviniai - ugdyti mokinių estetiinę kultūrą, grožio pajautą gamtoje ir meno kūrinuose pasitelkiant liaudies kūrybą.

Mokiniams skirtos užduotys skatina juos pažinti ir puoselėti kultūros paveldą, būdingą jų gimtajai aplinkai, įsisavinti regioninius etninius papročius, tautosaką. Projektuose akcentuojamas mokinių saviraiškos skatinimas, jų kūrybinių galių plėtotė, atsižvelgta į liaudies meno auklėjamąją reikšmę, kuri neužgožia vaiko individualybės, nenustelbia jo ieškojimų, o priešingai – skatina, ugdo jo kūrybines galias. Rengiant šventei vaikų piešinių, darbų parodėles, konkursus, improvizacijas, gaminant Užgavėnių kaukes, verbų puokšteles ar rudenines augalų kompozicijas, marginant Velykų kiaušinius ar gaminant Kalėdų eglutės papuošalus. Žadinami mokinių meniniai gebėjimai, noras kūrybiškai panaudoti kultūros paveldo elementus.

Projektuose įvardinami ugdymo metodai, numatyti ugdymo aktyvinimo būdai, didelis dėmesys skiriamas teminio integravimo metodo taikymui. Etninės kultūros ugdymo turinys siejamas su žiniomis, gebėjimais ir suvokimu, kuriuos mokiniai turi įgyti per dalykų pamokas ir popamokinėje veikloje ruošiantis kalendorinei šventei. Kiekvieno grupinio projekto realizavimui studentai sudarė išsamų mokytojo ir mokinių kompleksinės veiklos planą, kuriame nurodoma jos laikas (periodas), konkrečios ugdymo temos turinys, praktinis žinių taikymas ir pan.

Projektinio darbo pabaigoje kiekviena grupė pristatė savo projektą kursui ir dėstytojui, įvardijo jo teigiamas puses ir trūkumus, atsakė į klausimus, atliko atitinkamas korektūras. Po to projektai buvo kolektyviai vertinami.

Manau, kad toks projektų gynimas skatina studentus turėti savo nuomonę ir ją apginti. Tačiau tenka apgailestauti, kad ne visi eksperimento dalyviai ugdosi saviraišką, kai kurie lieka pasyvūs, vengia reikšti savo mintis, rodyti iniciatyvą rengiant projektą.

Apibendrinus atliktą projektinį darbą, galima daryti **išvadas**:

1. Projektų metodo panaudojimas leidžia ne tik pajavairinti studentų mokymą, bet ir skatina savarankiškam darbui, analitiniams mąstymui, profesinių bei dalykinių žinių gilinimui, novacijoms, tarpusavio bendradarbiavimui.
2. Modeliuodami grupinius (individualius) projektus studentai mokosi plėtoti etninės kultūros turinį, formuoti kultūros vertybių suvokimą mokinių sąmonėje, skiepyti tautinės savimonės pradmenis.
3. Kūrybiškai projektuojamas kompleksinis pasiruošimas kiekvienai tradicinei kalendorinei šventei praplečia etninės kultūros ugdymo pradinėje mokykloje galimybes.

Literatūra

1. Čepienė I. Individualūs etninės kultūros projektai mokykloje // Pedagogikos institutas. Ugdymo problemos. T. III (XXX). – V., 1998.

2. Čepienė I. Mokyklos reikšmė tautinės savimonės formavimui // Etninės kultūros paveldas ir dabartinė kultūra. Mokslinės konferencijos pranešimai. – V., 1999.
3. Kuriame savo mokyklą. – V., 1999.
4. Lietuvos švietimo koncepcija. – V., 1992.
5. Staerfeld E., Mathiasen Ch. R. Pedagogika ir demokratija. – V., 1999.

BŪSIMŪJŲ PEDAGOGŲ RENGIMAS MOKYTI MOKSLEIVIUS BENDRADARBIAUTI

LIUDA RUPŠIENĖ

Klaipėdos universitetas

Abstract

FUTURE TEACHER'S PREPARATION IN TEACHING PUPILS COLLABORATION

The peculiarities of teachers' preparation to teach students collaboration are investigated in this article. With that end in view the importance of students' collaboration in classroom is analyzed. Besides, future teachers', who are studying at Klaipėda university, preparedness for students' teaching collaborate here is discussed. The great importance in article is attached to correction's strategy in the preparation primary school teachers'. Analysis of scientific literature and the methods of lesson observing were used to trying to attain these objects. Authors came to conclusion, collaboration of students in the educational process is very important, but university students are rather weakly prepared for reaching these objects. Finally the concrete correction strategy is presented.

Key words: students' collaboration in the classroom, preparedness of primary school teachers

Tyrimų tikslas – išryškinti studentų, pasirinkusių pradinį klasių mokytojų specialybę, rengimo mokyti mokinius bendradarbiauti ypatumus.

Uždaviniai:

- Išsiaiškinti mokinių mokymo bendradarbiauti reikšmę šiuolaikinėje mokykloje;
- Ištirti Klaipėdos universiteto studentų, pasirinkusių pradinį klasių mokytojų specialybę, pasirengimą mokyti mokinius bendradarbiauti (stebint jų vedamas pamokas);
- Aptarti studentų rengimo mokyti moksleivius bendradarbiauti strategiją.

Objektas – studentų rengimas mokyti moksleivius bendradarbiauti.

Metodai – tyrimas atliekamas tokiais pagrindiniais metodais:

- mokslinės ir metodinės literatūros apie bendradarbiavimo esmę bei vertę, moksleivių mokymą bendradarbiauti analizė;
- pamokų, kurias veda ištisinės pedagoginės praktikos metu studentai, pasirinkę pradinį klasių mokytojo specialybę, stebėjimas ir jo kokybinė anali-

zė; viso 1997-1998 ir 1998-1999 mokslo metais buvo stebėta apie 100 pamokų Klaipėdos m. „Gilijos“ pradžios mokykloje.

Moksleivių mokymo bendradarbiauti ugdomoji vertė

Moksleivių bendradarbiavimas gali vykti įvairioje veikloje ir įvairiais lygmenimis. Pastaruoju metu itin vertinamas moksleivių bendradarbiavimas pamokoje, mažose grupelėse drauge atliekant mokomąsias užduotis. Tokia bendradarbiavimo forma patinka vaikams, be to mokytojai gali kryptingai ją valdyti (palyginkime su kitomis bendradarbiavimo formomis, kurios vyksta ne pamokų metu, be mokytojo paramos ir sunkiai pasiduoda ugdytojo poveikiui).

Pati moksleivių bendradarbiavimo mikrogrupinėje veikloje idėja nėra visiškai nauja. Kaip ir daugelio kitų modernių pedagoginių idėjų, jos ištakos, anot Valatkienės (1997), glūdi šio šimtmečio pradžioje, „aktyviosios mokyklos“ koncepcijoje. Grupinio mokymosi metodo pradininku laikomas Cousinet, pastebėjęs daugelį jo privalumų, o ypač – ugdant vaikų socialinius įgūdžius. Bendradarbiavimo grupelėse idėja greitai buvo įvertinta pedagogų ir pradėta plačiai taikyti įvairiose valstybėse. XX amžiuje besimokančių moksleivių bendradarbiavimo klausimams daug dėmesio skyrė JAV mokslininkai ir pedagogai praktikai. Tačiau daugelį metų jų pasiekimai buvo neprieinami mūsų šalies pedagoginei bei plačiajai visuomenei.

Moksleivių bendradarbiavimo reikšmingumas šiuo metu pripažįstamas ir Lietuvoje: švietimo reformos dokumentuose moksleivių gebėjimas bendradarbiauti skelbiamas vienu bendriausių ugdymo tikslų. Teigiama, jog šis gebėjimas susijęs su poreikiu rūpintis kitais, kito asmens savitumo ir nelygstamo vertingumo pripažinimu, mokėjimu išklausti kito nuomonę, suprasti ją, siekti susitarimo. Todėl iš šiuolaikinės mokyklos tikimasi, kad čia „mokiniai mokomi sutelktinėmis pastangomis siekti bendrų tikslų ir uždavinių. Jie skatinami kartu spręsti bendras problemas, numatyti ir suprasti savo veiksmų bei sprendimų pasekmes kitiems žmonėms ir bendruomenei, mokomi remtis savo ir bendrų sprendimų rezultatais“ (5, p.14).

Moksleivių gebėjimas bendradarbiauti kaip ir kitos bendražmogiškos vertybės neatsitiktinai taip vertinamas šiuolaikinėje visuomenėje. XX amžiaus pabaigoje mes vis labiau suvokiame, jog sparčiai vykstantis technologinis progresas tampa vis pavojingesnis visai žmonijai ir konkrečiam žmogui, nes „bloga“ žmogaus rankose technologinės inovacijos gali tapti mirtinu ginklu. Anot Maslow, „žmonija turi tapti geresne, kitaip ji bus nušluota nuo žemės paviršiaus, arba, jeigu ir pavyks apsieiti be planetos masto kataklizmų, bus priversta gyventi nuolatinėje išnykimo grėsmėje“ (8, p. 32). Taigi „gero“, altruistiško žmogaus ugdymas tampa vienu svarbiausių šiuolaikinės visuomenės (ir mokyklos, kaip vieno reikšmingiausių jos institutų) tikslų. Bet kaip gi ugdyti altruizmą? Akivaizdu, jog vien pamokymais ir

paskatinimais elgtis altruistiškai mes nieko nepasieksime. Todėl neatsitiktinai dėmesys krypta į pamoką kaip pagrindinę ugdymo mokykloje organizavimo formą. Tačiau tradicinėje pamokoje mokymasis vis tik didžiąja dalimi yra individualistinis: kiekvienas rūpinasi tik savo asmeniniais rezultatais. Gi reikėtų sudaryti tokią ugdomąją aplinką, kad mokiniai turėtų galimybę įgyti altruistinio veikimo patirtį ir įvertinti jo svarbą. Tam tikslui puikiai pasitarnauja bendradarbiaujančios grupelės, kuriose kiekvienas mokinsys rūpinasi ne tik savo asmeniniais, bet ir visos grupės pasiekimais. Drauge su kitais mokymdamasis grupelėje, vaikas įsitikina, kad padėdamas kitam, padedi ir sau pačiam, o darydamas gerą sau - gali pagelbėti ir kitam. O tai ir yra “gero” žmogaus ir “geros” visuomenės kūrimo pamatai.

Moksleivių bendradarbiavimo ugdomąją vertę pažymi daugelis Lietuvos mokslininkų (B. Bitinas, M. Teresevičienė, S. Valatkienė, G. Butkienė, D. ir A. Kiseliovai). Anot B. Bitino, įgyvendinant bendradarbiavimo idėjas “pasiekama visų pirma gerų auklėjimo rezultatų: įveikiamas mokinių skirstymas į “pirmūnus” ir “atsilikėlius”, pašalinama nesveika konkurencija ir priešiški santykiai; sudaromos sąlygos mokiniams pozityviai ir harmoningai identifikuotis, saviaktualizuotis, mokiniai geriau vienas kitą pažįsta, nuoširdžiau bendrauja; jie rodo daugiau dėmesio vienas kitam, įpranta teikti pagalbą tiems, kuriems jos reikia; formuojasi pozityvus klasės bendruomenės klimatas, nyksta tarpasmeniniai konfliktai... visa tai turi ryškią teigiamą įtaką mokymosi kokybei, padeda rengti mokinius veiklai ir gyvenimui drauge su kitais” (2, p. 24-25).

Bendradarbiaujančioje klasėje sudaromos palankios sąlygos išvengti varžymosi ar rungtyniavimo. “Mokymdamasis tokioje grupėje, kiekvienas moksleivis visą laiką turi galimybę pamatyti įvairiausių minčių ir veiksmų spektrą, išplėsti ir jo fone įvertinti savo patyrimą”, - rašo G. Butkienė (1993, p.280).

M. Teresevičienė (6) pastebi, kad tai puiki priemonė kūrybiniams sprendimams, turimų žinių ar mokėjimų įtvirtinimui, kalbos sugebėjimų vystymui, turimos patirties, kaip mokymosi šaltinio, naudojimui, be to, mokymasis mažomis grupelėmis skatina draugiškumą, pasitikėjimą, stiprius ryšius tarp grupės narių.

Pasiremdami daugelio mokslininkų (Johnson, Johnson, Smith, Slavin, Cohen, Sharan, Arends, Bitino, Teresevičienės, Jacikevičienės, Valatkienės ir kitų) nuomonėmis, galime pripažinti, kad mokymasis bendradarbiaujant turi daug pranašumų lyginant su tradiciniu:

- mokymasis yra intensyvesnis;
- derindami savo pozicijas mokiniai grupėse geba priimti teisingesnius sprendimus ir išvengti klaidų;
- pasiekiami geresni mokymosi rezultatai;
- labiau pasitikima klasėje išgirsta informacija, nes ji labiau apsvartoma;
- stiprėja mokymosi motyvacija, formuojasi teigiamos nuostatos mokymosi atžvilgiu;
- vystomos kognityvinės mokymosi strategijos;

- skatinamas vaikų draugiškumas, tolerancija, pagarba skirtingą socialinę patirtį turintiems nariams bei savigarba;
- mokymosi grupelėse patirtis perkeliama į kitas gyvenimiškas situacijas, tokiu būdu, tai, kas išmokta mokykloje, padeda tvarkyti asmeninį gyvenimą už mokyklos sienų;
- įgyjami tokie socialiniai mokėjimai kaip diskusijų kultūra, argumentavimas, sprendimų priėmimas;
- palankesnės sąlygos įvairių tipų mokiniams mokytis pagal savo individualius poreikius, gebėjimus, interesus;
- efektyvesnis mokymuisi skirtas laiko išnaudojimas;
- geresnės sąlygos skirtingų etninių grupių ir neįgaliųjų vaikų integracijai, mažėja neigiamas nusistatymas ir stereotipiška samprata;
- mokytojams maloniau mokytis.

Apibendrinami galime pastebėti, jog pati moksleivių bendradarbiavimo idėja pedagogikoje nėra visiškai naują: ji pradėta įgyvendinti dar 19 amžiuje, tačiau labiausiai išgarsėjo JAV pastaraisiais dešimtmečiais. Reformuojamoje Lietuvos mokykloje pabrėžiama bendradarbiavimo ugdymoji reikšmė ir gebėjimas bendradarbiauti iškeliamas kaip vienas pagrindinių ugdymo tikslų, todėl jo įgyvendinimui skiriamas ypatingas dėmesys. Moksleivių bendradarbiavimas vertingas ne tik jo nulemta geresne mokymosi kokybe, bet ir socialiniu požiūriu: jis laiduoja “geresnį”, labiau altruistiško žmogaus ir “geresnės” visuomenės kūrimąsi.

Būsimųjų pedagogų parengtumas mokytį moksleivius bendradarbiauti

Viena iš rimtų priežasčių, dėl kurių moksleivių mokymas bendradarbiauti gana nedrąsiai prigryja mūsų mokyklose, glūdi pedagogų rengimo sistemoje. Studijuodami aukštojoje mokykloje studentai turėtų įgyti supratimą apie moksleivių mokymą bendradarbiauti ir įvaldyti tokio mokymo technologiją.

Domėjimės Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto studentų, pasirinkusių pradinį klasių mokytojo profesinę kvalifikaciją, parengtumu mokytį moksleivius bendradarbiauti. Tyrimas buvo atliktas du metus iš eilės (1997-1998 m.m. ir 1998-1999m.m.) ištisinės pedagoginės praktikos metu. Iš viso buvo stebėtos 32-jų baigiamojo kurso studentų vedamos pamokos (viso - maždaug 100). Stebėtos įvairių dalykų pamokos pirmose - ketvirtose klasėse. Pirmą kartą apsilankius studento vedamoje pamokoje (žinoma, tai vyko ne anksčiau kaip antrą-trečią praktikos savaitę, nes buvo daroma prielaida, kad studentai jau apsiprato su pedagogo darbu ir išbandė įvairius mokymo metodus), nei vienoje neteko matyti net elementariausio moksleivių bendradarbiavimo pavyzdžio. Po raginimo naudoti pamokose mokymosi bendradarbiaujant metodą, studentai labai nedrąsiai ir, dažniausiai, labai

vykusiai organizavo grupinį moksleivių darbą. Praktiškai kiekvienam iš naujo reikėjo aiškinti metodo taikymo technologiją. Aiškinimasis priežasčių, kodėl studentai nemoko visai arba moko gana primityviu lygmeniu moksleivius bendradarbiauti, naudojant grupelių metodą, padėjo nustatyti, jog:

- Studentai stokoja žinių apie mokymo bendradarbiauti modelį ir jo taikymo procedūras;
- Tokiam mokymui nepakankamai skiriama dėmesio studijų procese;
- Vadovaujantys praktikai mokytojai patys labai retai moko moksleivius bendradarbiauti ir šiam tikslui naudoja grupes, todėl retai kada studentams gali duoti vertingų patarimų;
- Dar neretai studentams mokykloje vadovauja tokie pedagogai, kurie vengia patarti ir padėti, arba patys tik pirmus - antrus metus dirbdami pedagoginį darbą, nelabai ir turi ką patarti; pasitaiko ir tokių mokytojų, kurie prašo studentų stebėti jų pačių darbą ir kuo rečiau vesti pamokas, kad “nesugadintų” klases;
- Įvairių praktikumų ir laboratorinių užsiėmimų metu, stebint mokytojų vedamas pamokas, labai retai teko matyti, kad pedagogai organizuotų mokinių mokymąsi grupelėse ir skatintų bendradarbiavimą;
- Studentai neįgijo bendradarbiavimo įgūdžių, nes nei tada, kai jie patys buvo mokiniais, nei dabar, kai mokosi aukštojoje mokykloje, mokymo bendradarbiaujant metodas nebuvo plačiai taikomas jų mokymosi procese;
- Studentai nepasitiki savo jėgomis, bijo suklysti, todėl verčiau pasirenka tradicinius, jiems aiškesnius, metodus, negu taiko naujuosius.

Ši priežasčių analizė leidžia atskleisti pradinį klasių mokytojų rengimo silpnąsias vietas. Matyt, studentų rengimas moksleivius mokyti bendradarbiauti studijų moduliuose nesulaukia tinkamo dėmesio, be to pernelyg orientuojamasi į tradicinius mokymo metodus, ignoruojant mokyklinio ugdymo kaitą.

Taigi, tyrimas padėjo nustatyti, kad studentų - būsimųjų pradinį klasių mokytojų parengtumas mokyti moksleivius bendradarbiauti gana menkas. Be to aiškėja, jog pradinį klasių mokytojų rengimo sistemoje egzistuoja silpna grandis, kuri lemia nepakankamą būsimųjų pedagogų parengtumą mokyti moksleivius bendradarbiauti.

Studentų rengimo mokyti moksleivius bendradarbiauti strategija

Suvokdami moksleivių mokymo bendradarbiauti ugdomąją reikšmę ir matydami, jog būsimieji pedagogai stokoja tokiam mokymui reikiamų žinių ir mokėjimų, turime mąstyti apie studijų aukštojoje mokykloje koregavimą.

Manychiau, jog tokia korekcija turėtų vykti keliomis kryptimis:

1. Aukštųjų mokyklų dėstytojams, dirbant su studentų grupėmis seminarų bei

pratybų metu, mokyti studentus bendradarbiauti, šiam tikslui dažniau panaudojant mažų grupių metodą. Šitoks mokymasis grupelėse sudaro galimybę patiems studentams iš bendradarbiaujančios grupės nario pozicijų suprasti bendradarbiavimo esmę; be to, tai leidžia jiems išvelgti stipriąsias ir silpnąsias mokymo bendradarbiauti puses.

2. Vesdami studentus į mokyklas stebėti pamokas arba demonstruodami jiems pamokų vaizdajuostes, dėstytojais dažniau turėtų pasirinkti tokias pamokas, kuriose mokytojai savo mokinius moko bendradarbiavimo, tam tikslui naudodami grupeles. Matydami tokias pamokas bei jas analizuodami studentai įgyja geresnį supratimą apie modelio taikymą ir jo procedūras.
3. Vis dar aktualus tebėra vadovaujančių pedagoginei praktikai mokytojų parinkimo klausimas. Būtų itin naudinga, kad studentus mokyklose globotų geranoriški, linkę padėti ir labai kvalifikuoti mokytojai, patys gebantys bendradarbiauti ir to mokyti kitus. Kol kas mes dar ne visada galime rasti pakankamai tokių pedagogų.
4. Dėstydami dalykų metodikas aukštojoje mokykloje turėtume daugiau dėmesio skirti bendradarbiavimo klausimams. Manychiau, jog požiūris “išmokinkime studentus mokyti tradiciškai, o naujoviškai - jie patys išmoks” - ne šiuolaikiškas ir netgi ydingas. Mes turime orientuoti studentus į ateities visuomenę ir mokyklą, kurioje bendradarbiavimo idėjoms tenka ypatingai svarbus vaidmuo ir kurioje be įvairaus lygmens bendradarbiavimo neįmanoma pasiekti valstybės pagrindiniuose dokumentuose skelbiamų socialinių ugdymo tikslų.
5. Moksleivių mokymo bendradarbiauti klausimus turėtume įtraukti į labiausiai tam tinkamo studijų modulio programą. Klaipėdos universiteto pradinė klasių mokytojų rengimo programoje tokiu moduliui galėtų būti “Mokyklinė pedagogika”, kurios paskirtyje ir numatoma supažinti studentus su moderniomis ugdymo mokykloje idėjomis. Manychiau, jog šiam tikslui galima panaudoti ir kitų dalykų modulius (didaktikos, pedagogikos ir pan.).
6. Į pasirenkamų dalykų sąrašą įtraukti ir raginti studentus pasirinkti dalykus, kurių moduluose numatyta daug dėmesio skirti moksleivių mokymo bendradarbiauti klausimams. Tai galėtų būti “Bendradarbiavimo pedagogika”, “Pedagoginė technologija” ir kiti. Tokie dalykai jau pradėti dėstyti Klaipėdos universitete.

Išvados

Tyrimas leidžia daryti tokias esmines išvadas:

- Gebėjimas bendradarbiauti siejamas su “gero” žmogaus ir “geros” visuomenės tapsmu, todėl socialiniu požiūriu itin vertingas.

- Moksleivių mokymas bendradarbiauti – vienas svarbiausių šiuolaikinės Lietuvos mokyklos tikslų; tačiau įgyvendinant šį tikslą susiduriama su daugeliu problemų: įpratę dirbti autoritarinėje tarybinėje mokykloje pedagogai stokoja bendradarbiavimo įgūdžių, aukštosios mokyklos skiria nepakankamai dėmesio studentų rengimui mokyti moksleivius bendradarbiauti, beveik nėra metodinės literatūros bendradarbiavimo klausimais, o mokslinė literatūra pedagogams – praktikas sunkiai prieinama.
- Būsimieji pradinį klasių mokytojai nepakankamai gerai rengiami mokyti mokinius bendradarbiauti; pedagoginės praktikos metu vedamose pamokose jie labai retai ir dažniausiai nelabai vykusiai taiko moksleivių mokymo bendradarbiaujant būdus. Tai galima paaiškinti daugeliu priežasčių, viena kurių – mokytojų rengimo problema.
- Reikalingas studijų aukštojoje mokykloje koregavimas, siekiant efektyvesnio studentų parengtumo mokyti mokinius bendradarbiauti pamokose. Tokia korekcija galėtų vykti keliomis kryptimis: tobulinant dalykų mokymo metodikų užsiėmimus, aukštųjų mokyklų pedagogams dažniau naudojant bendradarbiavimo grupelėse metodą, studentų praktikai parenkant labiau kvalifikuotus ir atsakingus mokytojus, užsiėmimų metu stebint daugiau pamokų su bendradarbiavimo pavyzdžiais, įtraukiant mokymo bendradarbiauti temą į tam tinkamą studijų modulį, siūlant studentams pasirenkamus dalykus.

Literatūra

1. Arends R. Mokomės mokyti. - V., 1998.
2. Bitinas B. Didaktinės koncepcijos. - V., 1992.
3. Butkienė G. Mokykime bendradarbiauti. Lietuvos švietimo reformos gairės (pp.274-287). - V., 1993.
4. Kiseliuva D., Kiseliovas A. Grupinio darbo metodas matematikos pamokose. Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, pp.114-118. - Šiauliai, 1996.
5. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. - V., 1997.
6. Teresevičienė M. Grupės nuolatinio mokymosi sistemoje: mokymosi mažomis grupelėmis principai. Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai: konferencijos medžiaga (pp.111-116). - K., 1997.
7. Valatkienė S. Grupinio mokymo metodo raida. Grupinis mokymas šiuolaikinėje mokykloje (5-7). - V., 1997.
8. Маслов А. Дальние пределы человеческой психики. - Евразия, 1997.

MOKSLEIVIŲ PILIETINIS UGDYMAS TAUTINIŲ BENDRIJŲ PRADINĖJE MOKYKLOJE IR MOKYTOJŲ RENGIMAS

NATALIJA MISĖKIENĖ, ANELĖ TAMULAITIENĖ
Vilniaus pedagoginis universitetas

Summary

CIVIC EDUCATION OF PUPILS IN NATIONAL MINORITIES' SCHOOLS AND TEACHERS' EDUCATION

The article analyses some civic education problems on the basis of the research data obtained in a number of Vilnius national minorities' schools e.g. "The Future" a Russian secondary school, J.J.Kraševsky Polish secondary school, P.Skorina Byelorussian sec. school and Šolom Aleichem Jewish secondary school. The article aims at analysing/ the civic education content, its specific features and problems in primary schools of Lithuania attended by national minorities.

The civic education content in such schools is based both on the Lithuanian national values and the students' national - cultural values. It also aims at educating the national minorities to become active, creative citizens in the economic, political and cultural life of Lithuania.

Inadequate knowledge of the Lithuanian language appeared to be the most serious obstacle on the way to integration.

Pilietišnis ugdymas - reikšmingas mokytojų kvalifikacijos kėlimo aspektas. Šios problemos nagrinėjimas ypač aktualus pedagogams, dirbantiems tautinių bendrijų mokyklose. Mat jose Lietuvos piliečio ugdymas įgauna kai kurių specifinių, tik šioms mokykloms būdingų, bruožų. Ši aplinkybė padiktavo straipsnio temos pasirinkimą ir jos nagrinėjimą panaudojant 1998/99 mokslo metų tyrimų duomenis. Tyrimai vyko Vilniaus miesto Ateities rusų, J.I.Kraševskio lenkų, P.Skorinos baltarusių ir Šolom Aleichemo žydų mokyklose.

Tyrimo objektas. Lietuvos tautinių bendrijų mokyklų pilietinio ugdymo turinys pradinėse klasėse.

Tyrimo tikslas. Siekiama išryškinti Lietuvos tautinių bendrijų mokyklų pilietinio ugdymo turinio specifiką, atskleisti jo aktualias problemas.

Tyrimo metodai.

1. Teoriniai. Filosofinės, pedagoginės bei kitos artimos darbo temai literatūros,

švietimo reformos dokumentų analizė. Jos pagrindu buvo bandoma apibrėžti pilietinio ugdymo sampratą ir jo specifika tautinių bendrijų mokykloje.

2. Mokyklos dokumentų lyginamoji analizė. Išanalizuoti aukščiau minėtų rusų, lenkų, žydų, baltarusių ir lietuvių mokyklų mokymo planai, programos, mokymo priemonės.

3. Pokalbiai su tautinių bendrijų mokyklų pedagogais padėjo išsiaiškinti pilietinio ugdymo nepamokinėje veikloje turinį ir pedagogų požiūrį į pilietinio ugdymo problemas bei perspektyvas tautinių bendrijų mokyklose.

Lietuva kuria teisinę valstybę ir laisvų piliečių visuomenę. Dėl šios priežasties pilietinis ugdymas, kaip prioritetinga sritis, išskirtas visuose Lietuvos švietimo reformos dokumentuose. Kuriamas pilietinio ugdymo sistema panaudojant pirmojo Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio (S.Šalkauskio, A.Maceinos, V.Storostos-Vydūno, G.Petkevičaitės-Bitės, A.Smetonos ir kt.), pastarųjų metų Lietuvos pedagogų (M.Lukšienės, L.Jovaišos, V.Aramavičiūtės, L.Doveikio, I.Zaleskienės ir kt.) pilietinio bei jam artimų kategorijų – tautiškumo, patriotizmo – ugdymo sampratą ir Vakarų pasaulio patirtį. Ši sistema įgyvendinama integruojant pilietinę problematiką į mokomuosius dalykus, o gautos žinios apibendrinamos ir įtvirtinamos atskira disciplina – “Pilietinės visuomenės pagrindai”. Apibrėžti siektini pilietinio ugdymo vidurinėje mokykloje rezultatai nurodant ir pradinės mokyklos vietą, paskirtį bei vaidmenį bendroje pilietinio ugdymo sistemoje.

Pradinėje mokykloje dedamas pagrindas to, ką turėtų žinoti, mokėti ir jausti Lietuvos pilietis, baigdamas mokyklą. Pilietinio ugdymo pradinėje mokykloje tikslas, kaip pabrėžta “Bendrosiose programose”, – padėti mokiniams išsiugdyti savęs kaip asmens, savo tapatumo nuovoką suprantant, kad visi žmonės yra panašūs ir skirtingi; puoselėti savo ir kitų laisvės, orumo ir vertės pajautimą; suvokti gyvenamąją aplinką (gamtinę ir kultūrinę), ūkinę savo šeimos ir vietos žmonių veiklą; ugdyti nuovoką apie žmogų kaip asmenį, turintį įvairias teises ir pareigas, atsakingą už savo sprendimus ir veiklą; suvokti save kaip atsakingą tautos narį; ugdyti nuovoką apie kitas tautas, civilizaciją, tarptautinę bendriją; suvokti šeimos, mokyklos, vietinės bendruomenės sąrangą ir funkcijas; įgyti dorinio elgesio patirtį (pareigos, atsakomybės jausmą, atjautą ir kt.) (5, p.258).

Tautinių bendrijų mokyklos, kaip Lietuvos Respublikos švietimo sistemos dalis, vadovaujasi šiais bendrais standartais. Tačiau pilietinės sistemos taikymas minėtose mokyklose reikalauja tam tikrų korektyvų, kurias sąlygoja tautinių bendrijų mokyklų specifika. Minėtose mokyklose mokosi rusų, lenkų, žydų, baltarusių ir kitų tautybių atstovai. Jų tapimas patriotiškai nusiteikusia pilnaverčiais Lietuvos piliečiais tampriai susietas su integracija į Lietuvos kultūrą, valstybės ir visuomenės gyvenimą. Šį tapimą savitai nuspalvina viena labai svarbi aplinkybė: ugdytinis, suvokdamas save kaip Lietuvos valstybės pilietį, išlieka savosios tautybės at-

stovu. Todėl jo tautinis ir patriotinis nusiteikimas, sudarantis, pasak S.Šalkauskio ir A.Maceinos (9, 6), labai svarbų pilietinio sąmoningumo pagrindą, įgauna šiek tiek kitokį pobūdį. Pilietis yra, visų pirma, savo tautos atstovas ir savo krašto patriotas, mylintis tėvynę ir jos žmones. O meilė tautai ir tėvynei yra ta varomoji jėga, kuri skatina žmogų aktyviai veikti savo tėvynės labui, visokeriopaipai padėti savo valstybei tobulėti ir tobulinti patį save, kaip tėvynės tobulėjimo šaltinį. Mes vadovaujamės S.Šalkauskio nuostata (9), kad tautinių bendrijų atstovai, mylėdami savąją tautinę individualybę, gali mylėti gimtąjį Lietuvos kraštą kaip savo Tėvynę ir turėti labai tvirtą valstybinį susipratimą. Tačiau tam reikalingas sistemingas patriotinio ugdymo darbas, organizuojamas atsižvelgiant į tautinių bendrijų mokyklose besimokančių moksleivių tautinę individualybę, jų specifinę pasaulėjautą.

Rengdami tautinių bendrijų mokyklų pradinį klasių pilietinio ugdymo turinio tyrimo metodiką, vadovavomės žemiau pateikiamomis teorinėmis prielaidomis:

1. Pilietinis ugdymas tautinių bendrijų mokyklose grindžiamas bendra demokratinės valstybės piliečio ugdymo samprata. Tačiau pilietinio ugdymo specifika Lietuvos tautinių bendrijų mokyklose sąlygoja tai, kad ugdytinis identifikuoja save kaip Lietuvos pilietį ir kaip savosios tautybės atstovą. Todėl Lietuvos piliečio ugdymas šiose mokyklose turi būti grindžiamas Lietuvos valstybės bei lietuvių tautos vertybėmis ir mokinio savosios tautybės kultūra ir vertybėmis.
2. Ugdymas tautinių bendrijų mokyklose turėtų duoti nelietuvių tautybės mokiniams tokį pasirengimą, kad jie taptų aktyviais Lietuvos ekonominio, kultūrinio ir politinio gyvenimo dalyviais, puoselėtojais ir kūrėjais. Todėl ugdymo turinyje greta kitų mokymo dalykų ženkliai vietą turėtų užimti lietuvių kalbos, Lietuvos dabarties ir praeities, Lietuvos kultūros įsisavinimas, ugdantis patriotizmą ir pilietinę savimonę.
3. Reikšminga pilietiniam ugdymui informacija Lietuvos tautinių bendrijų pradinėse klasėse (kaip ir lietuviškose mokyklose) integruojama į mokymo dalykus. Nepamokinė veikla turi sudaryti sąlygas pilietinėms vertybėms įsitvirtinti mokinių nuostatose ir elgesyje.

Todėl išskyrėme tokius tyrimo aspektus:

1. Lietuvių kalbos vietą tautinių bendrijų mokyklų mokymo turinyje ir pedagogų požiūrį į pradinukų lietuvių kalbos įvaldymo lygį bei išylančias problemas;
2. Pilietinės problematikos lyginamąją analizę 1-4 klasių mokymo turinyje.
3. Nepamokinę veiklą, naudojamą pilietinėms vertybėms įtvirtinti ugdytinio nuostatose ir elgesyje.

Tyrimo rezultatai

1. Lietuvos švietimo reformos dokumentuose nurodoma, kad tautinių bendrijų

mokyklų moksleiviai turėtų išmokti lietuvių kalbą tokiu lygiu, kad galėtų mokytis aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose, aktyviai dalyvauti Lietuvos ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.

Akivaizdu, kad lietuvių kalbos išmokimo kokybė didele dalimi priklauso nuo mokytojų kvalifikacijos. Tyrimo eigoje paaiškėjo, kad visose tyrinėtose mokyklose lietuvių kalbos moko lituanistai arba asmenys, dabar ją studijuojantys. Iš 13 dės-tančių lietuvių kalbą mūsų tirtose mokyklose mokytojų – 10 lituanistų, 3 – lituanistikos studentai.

Tam, kad išsiaiškintume, su kokiais lietuvių kalbos žiniomis vaikai ateina į pirmą klasę, mokyklos vadovams, pradinių klasių ir lietuvių kalbos mokytojams buvo pasiūlyta nurodyti, kiek mokinių jų dėstomose klasėse laisvai ir teisingai kalba lietuviškai, kiek kalba su klaidomis, kiek supranta, bet sunkiai kalba ir kiek lietuvių kalbos nesupranta ir lietuviškai nekalba.

Apklausos duomenys rodo, kad tik 20 proc. pirmokų laisvai ir taisyklingai kalba lietuviškai. Didžioji dalis (55 proc.) kalba, bet su klaidomis, kiti supranta, tačiau sunkiai kalba lietuviškai ir tik labai maža dalis (pavieniai mokinukai) visiškai nemoka lietuvių kalbos (dažniausiai iš šeimų, kurios neseniai atvyko į Lietuvą, arba mokiniai, kurie nelankė lietuviško darželio, o šeimoje tėvai nemoka lietuvių kalbos). J.I.Kraševskio lenkų mokykla išsiskyrė tuo, kad čia didžiausią skaičių (apie 50 proc.) sudaro vaikai, kurie supranta, bet sunkiai kalba lietuviškai. Pedagogai šį faktą aiškina tuo, kad dauguma šios mokyklos mokinių gyvena Naujojoje Vilnioje, kur daugiausia girdi lenkų ir rusų kalbas.

Dėmesys lietuvių kalbai atspindi mokyklų mokymo planuose.

Iš lentelės matyti, kad daugiausia savaitinių lietuvių kalbos pamokų žydų Šolom Aleichemo mokykloje. Čia ir kiti dalykai (išskyrus gimtąją kalbą, istoriją bei kultūrą) dėstomi lietuviškai.

Lentelė

Lietuvių kalbos savaitinių pamokų skaičius mokyklų mokymo planuose

Mokykla	Pamokų skaičius			
	I klasė	II klasė	III klasė	IV klasė
Lietuvių mokykla	8	8	8	8
Žydų Šolom Aleichemo mokykla	8	8	8	7
Ateities rusų mokykla	2	2	4	4
J. I. Kraševskio lenkų mokykla	2	2	4	4
P. Skorinos baltarusių mokykla	2	3	4	3

Kitų mūsų tirtų mokyklų vadovai ir mokytojai mano, kad jų mokiniai nepakan-

kamai gerai išmoksta valstybinę kalbą. Jie siūlo padidinti lietuvių kalbos pamokų skaičių iki 5-6 per savaitę. Ateities rusų mokykla bando pradėti mokyti mokinius pagal sustiprintą lietuvių kalbos programą. Čia nuo 1998 metų pagal šią programą jau dirba pirma klasė. Vaikai lietuvių kalbos mokomi iš lietuviškose mokyklose naudojamų vadovėlių (E. Marcelionienė. Šaltinėlis. Elementorius. - Kaunas, 1996), skiriama daugiau savaitinių pamokų. Nuo antros klasės 50 procentų dalykų planuojama dėstyti lietuviškai (pasaulio pažinimą, dailę ir darbalius, kūno kultūrą, iš dalies matematiką). Pasak pedagogų, pagrindinė priežastis, dėl kurios plačiau nediegama ši sustiprinta lietuvių kalbos mokymo programa, - stygius mokytojų, gebančių dėstyti mokymo dalykus lietuviškai. Baltarusių mokyklos svarbiausia problema - beveik visi vaikai, ateinantys į pirmą klasę, nemoka gimtosios baltarusių kalbos. Jie šneka rusiškai arba vietine, liaudyje vadinama "tuteišaja", tarme. Todėl šioje pradinėje mokykloje daugiausia dėmesio skiriama baltarusių kalbai, o nuo penktos klasės dalis disciplinų (geografija, istorija, kūno kultūra, matematika) dėstoma lietuviškai.

Visose mokyklose mokytojai ir tėvai dirba papildomai su mokiniais, kuriems sunkiau sekasi lietuvių kalba, o keletas žydų mokyklos pradinukų dirba su korepetitoriais.

Be to moksleivių lietuvių kalbos žinios papildomos ir pagilinamos nepamokinėje veikloje. Tyrinėtų mokyklų mokytojai išvardijo tokias nepamokinės veiklos formas, kaip lietuviškų spektaklių, kino filmų, televizijos laidų žiūrėjimą, muziejų, planetariumo lankymą, ekskursijas į Vilniaus miestą, Trakus ir kitas vietas, lietuvių kalbos savaites, vakarones. Pedagogai tvirtina, kad lietuvių kalbos žinias labai pagerina bendravimas su lietuvių tautybės bendraamžiais. Todėl mokyklose organizuojami bendri su lietuviškomis mokyklomis renginiai: muzikiniai konkursai, koncertai, olimpiados, piešinių parodos, šventės.

Geresnį lietuvių kalbos įsisavinimą skatina ir mokyklų apiforminimas. Visose tyrinėtose mokyklose lentelės, standai, skelbimai užrašyti lietuvių (rusų, žydų mokyklose) arba lietuvių ir gimtąja kalba (lenkų ir baltarusių mokyklose).

2. Pilietinės problematikos, integruotos į 1-4 klasių mokymo turinį, lyginamoji analizė parodė, kad visose mokyklose (lietuviškose ir nelietuviškose) padedama pradinukams susidaryti Lietuvos valstybės įvaizdį (jie supažindinami su tautine ir valstybine simbolika, Lietuvos geografine padėtimi, gamta, tradiciniais verslais ir šiuolaikiniu ūkiu). Mokiniai skatinami grįšti savo gyvenimą demokratiniais ir humanistiniais principais, mokomi bendrauti ir bendradarbiauti. Puoselėjamas tėvynės meilės jausmas, ugdoma pagarba Lietuvos valstybei, atsakomybė už savo tėvynės gyvenimą.

Analizės eigoje išryškėjo ir tam tikri lietuvių ir tautinių bendrijų mokyklų pilietinės problematikos skirtumai. Vienas iš jų - pastebimai mažiau rusų, lenkų ir baltarusių mokyklų mokymo programose literatūros kūrinių, ugdančių meilę Lietuvos gamtai, gimtajam kraštui, nes vaikai daugiau supažindinami su jų gimtosios

literatūros kūriniai. Tačiau tokius šedevrus, kaip, pavyzdžiui, Maironio “Lietuva brangi”, “Kur bėga Šešupė” ir kai kuriuos kitus, mokosi visų tyrinėtų mokyklų moksleiviai.

Tyrimo eigoje bandėme nustatyti, kaip atsispindi skirtingų tautų kultūrų sąveika, labai svarbi tautų savitarpio supratimo ugdymui, Lietuvos kultūrinio gyvenimo turtingumui. Tačiau tenka pripažinti, kad šis aspektas nepakankamai ryškus. Verta dėmesio J.I.Kraševskio lenkų mokyklos patirtis, kur per gimtosios kalbos pamokas pradinukai supažindinami su lenkų autorių kūriniiais apie Lietuvą, jos gamtą, apie Vilnių: V.Sirokomlia “Mano tėvynė”, A.Mickevičius “Vilnius”, A.Sniežko “Tai mūsų Vilnius mylimasis”, Č.Jančarski “Mūsų žemė puiki”, H.Bogdel “Legendos ir padavimai apie Trakus” ir kt.

Žinios apie svarbiausius Lietuvos istorijos faktus, žymiausius veikėjus suteikiamos per pasaulio pažinimo pamokas visiems Lietuvos moksleiviams. Tačiau rusų, lenkų, baltarusių mokyklų vadovėliuose labai nedaug literatūros kūrinių, ugdančių pagarbą Lietuvos istorijai, jos didvyriams. Galima paminėti tik S.Valiūno “Dainą Birutei”, padavimą “Kaip kunigaikštis Gediminas įkūrė Vilnių”.

Lietuvos ir kitų kaimyninių tautų istorinės raidos bendri bruožai gana ryškūs tautinių bendrijų mokyklų mokymo turinyje. Nagrinėjant tokius Lietuvos istorijos faktus, kaip Žalgirio mūšis, bendros su Lenkija valstybės įkūrimas, Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimas, 1831 ir 1863 metų sukilimai, supažindinant su iškiliausiais Lietuvos istorijos ir kultūros veikėjais (Radvilų giminė, K.Kalinauskas, A.Mickevičius ir kt.), atskleidžiama jų svarba tiek lietuvių, tiek lenkų, baltarusių, rusų tautoms.

Nemažai dėmesio tautinių bendrijų mokyklose skiriama Lietuvos kultūrai. Greta gimtosios literatūros, meno, muzikos kūrinių per lietuvių kalbos, muzikos, pasaulio pažinimo pamokas pradinukai susipažįsta su iškiliausių Lietuvos kultūros veikėjų vardais ir jų kūriniiais (Maironis, J.Avyžius, V.Mykolaitis-Putinas, S.Nėris, J.Marcinkeičius, K.Boruta, Vytė Nemunėlis, V.Palčinskaitė, M.K.Čiurlionis, G.Jakūbonis, B.Dvarionas ir kt.) ir lietuvių tautosaka. Rusų ir lenkų mokyklų mokiniai su lietuvių literatūra turi progos susipažinti ir per gimtosios kalbos pamokas. Rusų ir lenkų kalbos vadovėliuose aptikome tokius, išverstus į rusų ir lenkų kalbas, kūrinius: Maironio “Kur bėga Šešupė”, V.Palčinskaitės “Gintaras”, S.Nėries “Senelės pasaka”, M.Vainilaičio “Vėjo dovana”, “Berželis”, A.Matučio “Kodėl sugrįžta varnėnai” ir kai kuriuos kitus. Rusų, lenkų, baltarusių mokyklų moksleiviai su lietuvių tradicijomis supažindinami lyginant jas su gimtosiomis.

Išvados

1. Tautinių bendrijų pradinių klasių mokiniai gana išsamiai supažindinami su

Lietuvos valstybe, jos gamta, reikšmingiausiais Lietuvos istorijos, kultūros faktais, ieškoma būdų, išryškinančių gimtosios ir Lietuvos kultūrų sąveiką, istorinių įvykių sąryšingumą. Išradingai panaudojama nepamokinė veikla Lietuvos praeičiai ir dabarčiai pažinti, o taip pat bendravimui ir bendradarbiavimui su lietuviškoms mokyklomis plėsti. Antra vertus, reikėtų ieškoti būdų ir nepanaudotų galimybių tam, kad būtų veiksmingiau ugdoma meilė gimtajam kraštui, jo iškiliausiams veikėjams, Lietuvos gamtai.

2. Ypatingo dėmesio reikalauja lietuvių kalbos mokymas nelietuviškose mokyklose. Akivaizdu, kad tautinių bendrijų mokyklose neišmokstama lietuvių kalbos tokiu lygiu, kad visi baigusieji galėtų be problemų integruotis į Lietuvos gyvenimą. Pavyzdžių, rodančių kaip gerinti mokinių lietuvių kalbos žinias, randame žydų Šolom Aleichemo ir Ateities rusų mokyklose. Vertingos patirties, matyt, galima būtų rasti ir kitose Respublikos mokyklose. Tačiau pereinant prie atskirų dalykų dėstymo lietuvių kalba, susiduriame su mokytojų pasirengimo problema. Nedaugelis nelietuviškose mokyklose dirbančių pedagogų geba mokymo dalykus dėstyti lietuviškai. Manytume, kad mokytojas, dirbantis tautinių bendrijų mokykloje, turėtų gerai mokėti gimtąją ir valstybinę kalbas ir gebėtų jomis naudotis mokant dalyko.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. - V., 1998.
2. Brubaker R. Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje. - V., 1998.
3. Girnius J. Tauta ir kultūra. Raštai III. - V., 1995.
4. Lakis J. Dauguma ir mažumos daugiatautėje visuomenėje. - V., 1997.
5. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. - V., 1997.
6. Maceina A. Tautinis auklėjimas. - Kaunas, 1991.
7. Musteikienė I., Ramonienė M. Valstybinės kalbos bendroji programa nelietuvių mokykloms. - V., 1995.
8. Piliėčio ugdymas. Parengė Zaleskienė I. - V., 1997.
9. Šalkauskis S. Pedagoginiai raštai. - Kaunas, 1991.
10. Tautinių mažumų teisės ir pareigos. Lietuvos Respublikos Įstatymų ir teisės aktų rinkinys. Sud. Vaitiekūnas S. - V., 1996.
11. Vydūnas. Raštai I. - V., 1990.

PRADINĖS MOKYKLOS MOKSLEIVIŲ GAMTAMOKSLINIŲ ŽINIŲ IR GEBĖJIMŲ TYRIMAS

ASTA JURAVIČIŪTĖ

Vilniaus Pedagoginis universitetas

Summary

RESEARCH ON KNOWLEDGE AND SKILLS IN SCIENCE OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

The scientific research of knowledge and skills in science of primary school children is an urgent problem of today.

The aims of work were such:

- firstly, to create a test and a questionnaire for such a research;
- secondly, to research the natural science achievement of the IVth grades.

The IVth grades and their teachers from schools in Molėtai, Ignalina and Vilnius districts have been chosen to be researched. The research included about 177 schoolchildren.

The obtained results show that the standpoint of the most pupils to the natural science is positive. There is a high level of knowledge and abilities in natural science. The answers to the questions that demanded knowledge were better than to the questions, that demanded skills of nature research.

The research established the fact, that the standpoint to the natural science lessons influences the achievement of pupils.

Keywords: knowledge, skills, natural science achievement, the instrument of research.

Problema. Šiuo metu Lietuvos švietimo sistemoje vyksta dideli pokyčiai. Gamtamokslinio ugdymo srityje taip pat keičiasi tikslai, turinys, ugdymo proceso vertinimo sistema, atsiranda naujas požiūris į ugdymo metodus. Gamtamokslinis ugdymas yra orientuotas į pagrindinį tikslą – gamtamokslinio raštingumo ugdymą, kuris apima žinias, gebėjimus bei vertybines nuostatas. Visų šių pokyčių tikslas – pagerinti ugdymo kokybę.

Visa ši kaita reikalauja, kad nuolat būtų įvertinami ir fiksuojami mokymo(si) rezultatai. Taigi, pradinį klasių moksleivių gamtamokslinių žinių ir gebėjimų tyrimas labai svarbus vykdomos ugdymo turinio, vadovėlių, metodų, moksleivių vertinimo kaitos įvertinimui ir tobulinimui. Jis parodo dabartinę gamtamokslinio ugdymo būklę pradinėje mokykloje, išryškina silpnąsias ir stipriąsias gamtamokslinio

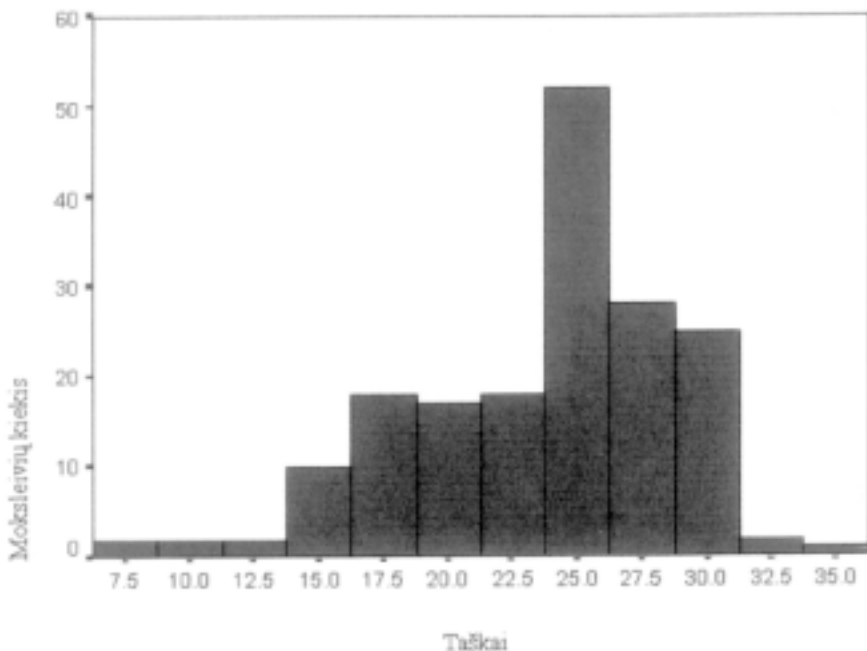
nio ugdymo puses, padeda numatyti tinkamus koregavimo būdus. Kadangi ugdymo turinys yra kintantis, nėra pastovių diagnostinių metodikų. Iškyla problema – diagnostinio instrumento sukūrimas. Toks tyrimo instrumentas turėtų apimti ne tik moksleivių žinias, bet ir gebėjimus.

Tikslas. Mūsų pagrindinis darbo tikslas buvo sudaryti klausimyną ir anketas, pritaikyti juos tiriant pradinių klasių moksleivių pasaulio pažinimo ugdymo rezultatus. Tikslui pasiekti išskėlėme tokius uždavinius:

- Išanalizuoti programas ir vadovėlius ir remiantis šia analize parengti klausimyną.
- Parengti mokytojo ir mokinio anketą, kuri leistų kokybiškai vertinti mokymosi rezultatų priklausomybę nuo mokymo(si) būdų, moksleivių interesų ir socialinės padėties.
- Atlikti tyrimą ir gautų duomenų analizę.
- Suformuluoti teorines išvadas, kai kurias pedagogines rekomendacijas.

Tyrimo objektu pasirinkome IV kl. moksleivių žinias ir gebėjimus. Tyrime dalyvavo 177 ketvirtokai iš Vilniaus miesto, Ignalinos ir Molėtų rajonų kaimo mokyklų.

Metodika. Lietuvos pradžios mokyklos tris klases baigusią moksleivių gamta-

1 pav. Moksleivių surinktų taškų pasiskirstymas

mokslinio išsilavinimo lygio tyrimui naudojome anketą ir klausimyną, parengtą remiantis TIMSS'o tyrimo metodika (Curriculum Frameworks for Mathematics and Science. – Canada: Pacific Press, 1993. P. 102).

Moksleivių gamtamokslinių žinių ir gebėjimų klausimyną sudarė 2 dalys:

- B. – klausimai su pateiktais atsakymų variantais, iš kurių moksleivis turėjo išrinkti vieną teisingą ir jį pažymėti;
- C. – atviri klausimai, kuriuose reikėjo įrašyti trumpą atsakymą.

Klausimyno sudarymui parinkome klausimus iš įvairių gamtos mokslo sričių:

- gyvoji gamta – 50% klausimų;
- medžiagos ir jų kitimai – 20% klausimų;
- fizikiniai reiškiniai – 20% klausimų;
- astronominiai reiškiniai – 10% klausimų.

Stengėmės, kad užduotys būtų kuo įvairesnės ir kuo plačiau apimtų ne tik moksleivių žinias, supratimą, bet ir gebėjimą tas žinias pritaikyti sprendžiant nesudėtingas problemas.

Rezultatai. Atlikta tyrimo rezultatų analizė parodė, kad dauguma vaikų teisingai atsakė daugiau nei į pusę klausimų ir surinko 20 - 30 taškų iš galimų 35 taškų (žr. 1 pav.). Didesnė pusė ketvirtokų surinko 25 - 30 taškų. Nebuvo nė vieno moksleivio neatsakiusio nei į vieną klausimą – mažiausias taškų kiekis – 7,5.

Taigi, mūsų ištirti ketvirtokai pakankamai gerai atsakinėjo į klausimyno klausimus. Klausimai buvo parinkti iš įvairių gamtos mokslo sričių. Tyrimo rezultatai parodė, kad moksleiviams geriausiai sekėsi atsakinėti į klausimus iš astronomijos. Teisingai į šios srities klausimus atsakė apie 78% visų moksleivių. Kiek sunkiau sekėsi atsakinėti į klausimus iš medžiagų kitimo (70%), fizikinių reiškinų (65%) ir gyvosios gamtos (60%).

Kaip jau minėjome, klausimyną sudarė dviejų tipų klausimai. Vienas moksleivis vidutiniškai teisingai atsakė į 69% klausimų su pateiktais atsakymų variantais ir į 66% atvirųjų klausimų. Atvirieji klausimai reikalavo, kad vaikai ne tik prisimintų ir pasirinktų teisingą atsakymą – čia tiriamieji patys turėjo užrašyti atsakymą, kai kur paaiškinti reiškinio priežastis arba nubrėžti schemą. Kaip rodo tyrimo rezultatai, į šiuos klausimus moksleiviai atsakinėjo prasčiau nei į klausimus su pateiktais atsakymų variantais. Pastebėjome, kad moksleiviai geriau atsakinėjo į klausimus, kurie reikalavo žinių įsiminimo, nei į klausimus, reikalaujančius mąstymo ir gamtotyros įgūdžių.

Moksleivio anketa padėjo įvertinti IV kl. moksleivių požiūrį į pasaulio pažinimo pamokas: ar pasaulio pažinimo pamokos nenuobodžios, ar mokytis lengva ir įdomu, ar pamokos naudingos. Rezultatai pateikiami 1 lentelėje.

Kaip matyti iš 1 lentelės, dauguma ketvirtokų teigia, kad pasaulio pažinimo pamokos jiems yra įdomios (89%) ir naudingos (apie 94%). Dauguma vaikų nesu-

Moksleivių požiūris į pasaulio pažinimo pamokas

Teiginys	Moksleivių skaičius, %				
	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku	Į klausimus neatsakinėjo
Pasaulio pažinimo pamokos yra įdomios	44,1	45,2	8,5	1,1	1,1
Pasaulio pažinimo pamokos yra naudingos	60,5	33,9	2,3	1,7	1,7
Pasaulio pažinimo pamokos yra nuobodžios	5,1	10,2	48,6	33,9	2,3

tinka (apie 83%), kad pasaulio pažinimo pamokos yra nuobodžios ir tik 15% vaikų mano, kad pasaulio pažinimo pamokos yra nuobodžios.

Teigiamas požiūris į pamokas lemia gana gerus moksleivių gamtamokslių žinių rezultatus. Vaikai, kuriems pasaulio pažinimo pamokos yra nuobodžios, surinko tik apie 22,78 taškų, o vaikai, kuriems pamokos nėra nuobodžios – 24,30 taškų. Panašūs rezultatai yra ir tų vaikų, kuriems pasaulio pažinimo pamokos yra įdomios. Didelę įtaką rezultatams turi vaiko suvokimas, kad pamoka yra svarbi ir naudinga. Taip manantys vaikai vidutiniškai surinko 24,21 taškų. Vaikai, kurie mano, kad pasaulio pažinimas yra nenaudingas, testuose surinko vidutiniškai 17,33 taškus. Tai dar kartą parodo motyvacijos svarbą mokymosi procese.

Išvados

- Tyrimo rezultatai rodo, kad IV kl. moksleivių gamtamokslių žinių ir gebėjimų lygis gana aukštas. Vidutiniškai vienas moksleivis teisingai atsakė į 67 % klausimų ir surinko 23,8 taškų iš 35 galimų.
- Moksleiviams šiek tiek geriau sekėsi atsakyti į klausimus su pateiktais atsakymų variantais negu į atvirus klausimus.
- Geriausiai moksleiviai atsakė į klausimus iš astronomijos ir apie medžiagų kitimus. Sunkiau jiems sekėsi atsakyti į klausimus iš gyvosios gamtos ir fizikinių reiškinių srities.
- IV klasės moksleivių požiūris į pasaulio pažinimo pamokas yra teigiamas.
- Moksleivių požiūris į pasaulio pažinimo pamokas turi įtakos mokymo(si) rezultatams.
- Atlikti tyrimai rodo, kad nors moksleivių gamtamokslinės žinios gana ge-

ros, jiems trūksta gamtotyrinių įgūdžių, gebėjimų palyginti, išskirti esminius požymius. Šio trūkumo galima būtų išvengti, jeigu moksleiviai pamokų metu daugiau dirbtų savarankiškai, patys keltų klausimus ir ieškotų atsakymų planuodami ir atlikdami bandymus.

Literatūra

1. Bendrojo išsilavinimo standartai. I-X klasės. Projektas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. – V., 1997. P. 183.
2. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. – V., 1998. P.
3. Lekevičius E., Motiejūnienė E. Pagrindinės mokyklos bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų metodiniai komentarai // Informacinis leidinys. – V., 1998, Nr. 22 (28). – P. 6-16.
4. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos Bendrosios programos. – V.: Leidybos centras, 1994. P. 559.
5. Motiejūnienė E., Kunskaitė L. ir kt. Pagrindinės mokyklos gamtos mokslų bendrosios programos ir išsilavinimo standartų metodiniai komentarai // Informacinis leidinys. – V., 1998, Nr. 23 (29). – P. 1-8.
6. Pradinės mokyklos programos. Lietuvos respublikos kultūros ir švietimo ministerija. – K., 1992. P. 167.
7. Trečioji tarptautinė matematikos ir gamtos mokslų studija. Informacijos ir programavimo centras IPC. – V.: Margi raštai, 1997. P. 151.
8. Curriculum Frameworks for Mathematics and Science. – Canada: Pacific Educational Press, 1993. P. 102.

II. PRANEŠIMAI

PRADŽIOS MOKYKLOS PELESOJE DARBO YPATUMAI

BIRUTĖ BIGAILIENĖ

Užribio lietuvių mokyklos pasižymi specifinėmis darbo sąlygomis. Pelesos lietuvių mokykla Baltarusijoje, esanti vadinamose etninėse lietuvių žemėse, viena iš tokių.

Vaiko fizinis išsivystymas, pasirengimas mokyklai lemia sėkmingą mokymąsi pradžios mokykloje. Į Pelesos lietuvių vidurinės mokyklos pirmąją klasę vaikai ateina iš skirtingos socialinės padėties šeimų. Vaikai iš rūpestingų, tvarkingų šeimų daug ką moka ir žino, greitai apsiranta mokykloje. Tačiau mūsų mokyklose 55 % pradinukų iš asocialių šeimų. Dažnai mokinio šeima mišri arba yra tik vienas iš tėvų.

Gydytojų iš Lietuvos, tikrinusių mokinius, teigimu, nemažai vaikų turi įvairių sveikatos sutrikimų: žemas raumenų tonusas, astenija, nervinės ligos, nesveiki dantys.

Ryški kalbos problema. Dažniausiai mokinys ir jo šeima nekalba taisyklingai nei rusiškai, nei baltarusiškai, nei lietuviškai. Neretai pirmokai tarpusavyje nesusikalba, jų kalba skurdi. Ne tik į pirmąją, bet ir į kitas klases ateina mokiniai iš rusiškų, baltarusiškų mokyklų nemokėdami lietuviškai. Nesuformuota lietuviška savimonė.

Gana dažnai tėvai abejingi mokslui, neturi elementarių pedagogikos žinių, nesidomi savo vaiku.

Reikalinga parengiamoji klasė. Mokymo planai derinami su Baltarusijos. Naudojamasi lietuviškais vadovėliais, pratybų sąsiuviniais.

Taikomas ilgesnis ikielementorinis laikotarpis. Mokoma per žaidimą, dainą, inscenizaciją, taikomas darbas po pamokų. Kartais pamokoje iškyla nenumatytos situacijos. Ugdymo procesas individualizuojamas.

Pradinukai ir jų mokytojos dalyvauja mokyklos organizuotuose projektuose.

Mokyklos materialinė bazė (sveikatos priežiūros centras prie mokyklos, mokykla, bendrabutis, pirtis) padeda iš dalies kompensuoti tai, ko negauna šeimoje.

Nedidelis mokinių skaičius klasėje (Lietuvoje klasės būtų sujungtos) suteikia galimybę daugiau dėmesio skirti vaikui. Klasėje – šeimos atmosfera. Po pamokų vaikai gyvena bendrabutyje, kur auklėtojų veikla – tai ugdymo tąsa. Mokykloje pradinukai jaučiasi saugūs.

Svarbiausia, ką galime suteikti vaikui, gimusiam už Lietuvos ribų, yra kalba ir istorinė atmintis. To ir siekia Pelesos lietuvių mokyklos pedagogai.

JUDRIEJI ŽAIDIMAI PARENGIAMOJOJE KŪNO KULTŪROS PAMOKOS DALYJE KAIP METODINĖ PROBLEMA

VYTAUTAS KUKLYS

Vilniaus pedagoginis universitetas

Judrieji žaidimai parengiamojoje kūno kultūros pamokos dalyje

Vedant kūno kultūros pamokas su pradinukais, judriuosius žaidimus galima įtraukti į bet kurią pamokos dalį: parengiamąją, pagrindinę, baigiamąją. Judriųjų žaidimų panaudojimo galimybės pagrindinėje bei baigiamojoje dalyje problemų nesudaro. Pagrindinėje dalyje judrieji žaidimai panaudojami judėjimo veiksmų mokymui, tobulinimui bei fizinių ypatybių lavinimui. Baigiamojoje dalyje – organizmo funkcinės ir emocinės veiklos sureguliuavimui. Tai ramaus pobūdžio žaidimai. Daugiausia rūpesčių mokytojui atsiranda vedant žaidimus parengiamojoje pamokos dalyje. Parengiamosios dalies trukmė nedidelė – 5 -10 min. Kokius žaidimus čia galima panaudoti ir kaip juos vesti? Pedagoginėje literatūroje neradome nuorodų, draudžiančių judriųjų žaidimų panaudojimą parengiamojoje dalyje. Dauguma autorių (1,2,8,9,11) teigiamai vertina jų panaudojimą parengiamojoje pamokos dalyje, tačiau apsiriboja bendrais nurodymais: žaidimai turėtų būti neintensyvūs, mokiniams pažįstami ir pan. Apie tai, kaip tokius žaidimus organizuoti ir vesti, metodinės medžiagos mažoka. Randame tik P.Ivanovo (2,3,4) ir V.Kuklio (5,6,7) metoduose leidiniuose. Mūsų darbo uždavinys – tirti judriųjų žaidimų tikslingą panaudojimą parengiamojoje kūno kultūros pamokos dalyje ir sudaryti tos dalies žaidimų vedimo variantus.

Tuo tikslu mes organizavome pedagoginį eksperimentą Vilniaus m. Daukšos vidurinėje mokykloje nuo 1999 m. kovo mėn. su III d. klasės mokiniais. Klasėje – 24 mokiniai: 13 mergaičių ir 11 berniukų. Kūno kultūros pamokos vyko du kartus per savaitę. Jas pagal mūsų sudarytą programą ir planus vedėme mes. Buvo panaudoti šie tyrimo metodai:

1. Literatūros šaltinių nagrinėjimas,
2. Pedagoginis eksperimentas,
3. Pokalbiai su pradinių klasių mokytojais.

Judriųjų žaidimų panaudojimą sąlygojo pirmosios pamokos dalies uždaviniai. Jie tokie:

1. Sutelkti mokinių dėmesį, nuteikti mokinius darbui, sudaryti žvalią nuotaiką.
2. Pramankštinti raumenis, sąnarius, sausgysles, laipsniškai didinti kvėpavimo ir kraujo apytakos organų veiklą.

Pirmojo uždavinio sprendimui parinkome žaidimus nedidelio intensyvumo, nedidelės trukmės, susijusius su rikiuotės ir perrikiavimo pratimais. Tai - „Į savo vietas“, „Ratukai pagal skaičių“, „Rikiuokis greitai“, „Prie savo vėliavėlių“, „Perbėk ir išsirikiuok“, „Žvaigždutė“ ir kt. Šiuose žaidimuose vienu metu dalyvavo visi klasės mokiniai. Jų trukmė 30 sek – 2 min. Patikrinę šių žaidimų poveikį mokinių širdies kraujagyslių sistemai, radome, kad širdies susitraukimų dažnis (ŠSD) po vestų žaidimų buvo apie 120 tv/min. ± 10 . Kadangi šie žaidimai nedidelio intensyvumo, juos vedėme pačioje pamokos pradžioje. Po jų vedėme pramankštą panaudodami bendruosius pratimus. Pramankštos trukmė – 4 min. Atlikta pramankšta leido mums organizuoti ir vesti dar intensyvesnį žaidimą. Tai „Medžiotojai ir antys“, „Kas ilgiau išlaikys kamuolį“, „Vidurinis kertamas“, „Lapių medžioklė“, „Gaudytojai“ ir kt. Šių žaidimų parinkimą ir panaudojimą sąlygojo kitas parengiamosios pamokos dalies uždavinys: pramankštinti raumenis, sąnarius, sausgysles, laipsniškai didinti kvėpavimo ir kraujo apytakos organų veiklą. Šiuose žaidimuose taip pat vienu metu dalyvavo visi klasės mokiniai. Jų trukmė apie 4 min. Po intensyvesnio žaidimo patikrinome kaip vaikų širdies kraujagyslių sistema reaguoja į žaidimo krūvį. Nustatėme, kad vaikų ŠSD po žaidimo buvo 140 tv/min. ± 10 . Toks ŠSD atitinka leistinas fizinio krūvio normas per parengiamąją pamokos dalį (10). Tokiu būdu parengiamosios pamokos dalies trukmė buvo 9-10 min. ir ji buvo vedama taip:

1. Rikiuotės, perrikiavimo žaidimas,
2. Pramankšta (bendrieji pratimai),
3. Judrusis (intensyvesnis) žaidimas.

Tai pirmasis, žaidybinis parengiamosios dalies vedimo variantas.

Kitas (antrasis) variantas toks:

1. Pramankšta (bendrieji pratimai)
2. Judrusis (intensyvesnis) žaidimas.

Šis variantas skiriasi nuo pirmojo tik tuo, kad pamoka prasideda ne judriuojų žaidimu, o įvairiais bendraisiais (pramankštos) pratimais.

Išvados

1. Mūsų vesti du parengiamosios pamokos dalies žaidybiniai variantai (1. Rikiuotės žaidimas – pramankšta – judrusis (intensyvesnis) žaidimas. 2. Pramankšta – judrusis (intensyvesnis) žaidimas), praktikoje pasiteisino ir galima juos rekomenduoti pradinių klasių mokytojams.
2. Panaudojant judriuosius žaidimus parengiamojoje pamokos dalyje reikia atsivėlgti į tokius reikalavimus:
  - a) žaidime vienu metu turi dalyvauti visi klasės mokiniai,

- b) žaidimai turi būti daugiau ar mažiau žinomi vaikams, siekiant išvengti prastovėjimų aiškinant,
- c) žaidimai turi būti ribojami laiko atžvilgiu, siekiant neviršyti numatyto parengiamajai pamokos daliai laiko,
- d) pirmojo žaidybinio varianto rikiuotės ir perrikiavimo žaidimai turėtų būti nedidelio intensyvumo. ŠSD po žaidimo turėtų būti 120 tv/min. ± 10.
- e) antrojo žaidybinio varianto žaidimai turėtų būti vidutinio intensyvumo. ŠSD po žaidimo turėtų būti 140 tv/min. ± 10.

Literatūra

1. Adaškevičienė E. Vaikų fizinio ugdymo pedagogika. - V., 1994. - P. 88.
2. Bobrova L., Ivanovas P. Pradinukų kūno kultūra. - K., 1997. - P. 15.
3. Ivanovas P. Kūno kultūros pamokų turinys (antroji klasė). - Šiaurės Lietuva, 1997. - P. 7-8.
4. Ivanovas P. Vaikų žaidimai. - Šiauliai, 1994. - P. 13-21.
5. Kuklys V. Judrieji žaidimai kūno kultūros pamokose // Žvirblių takas. - 1995 Nr. 3. - P. 48-50.
6. Kuklys V. Judrieji žaidimai // Kūno kultūros pamokos pradinėse klasėse. - K., 1992. - P. 223-259.
7. Kuklys V. Judrieji žaidimai. - K., 1982. - P. 5-10.
8. Stakionienė V., Makštelė A. ir kt. Fizinis auklėjimas pradinėse klasėse. - K., 1970. - P. 23-24.
9. Stonkus S. Zuoza A. K. ir kt. Žaidimai. Teorija ir didaktika. - K., 1998. - P. 109-110.
10. Вайнбаум Я. С. Дозирование физических нагрузок школьников. - Москва, 1991. - С. 47-50.
11. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры. - Москва, 1991. - С. 331.

ISBN 9986-869-49-8

Respublikinė konferencija
PRADINĖS MOKYKLOS MOKYTOJŲ RENGIMAS
Mokslo darbai. Pranešimai
Vilnius, 1999 lapkričio 3 d.

Tir. 150 egz. 4,25 sp. l. Užsak. Nr. 73
Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas
Studentų g. 39, LT-2034 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla
T. Ševčenkos g. 31, LT-2009 Vilnius
Kaina sutartinė